

VEILIG MELDEN OVER VEILIGHEID

EEN MELDPUNT VOOR DE (PETRO)CHEMISCHE KETEN

De chemie van verbinden

INHOUDSOPGAVE

1.	<i>Opzet rapport versterking ketenveiligheid</i>	6
1.1	Context	
1.2	Basisidee en hypothese	
1.3	Doel	
1.4	Aanpak	
1.5	Juridische context	
2.	<i>Potentiële voor- en nadelen IM&V</i>	14
2.1	Potentiële voordelen	
2.2	Potentiële nadelen	
3.	<i>Relevante elementen voor de opzet van het IM&V</i>	17
3.1	Wie	
3.2	Wat	
3.3	Waar	
3.4	Scenario's	
4.	<i>Aandachtspunten voor succesvolle IM&V</i>	24
4.1	Aantal meldingen	
4.2	Anonimiteit, privacy & repercussies	
4.3	Onafhankelijkheid	
4.4	Samenstelling	
4.5	Wijze van melden	
4.6	Afhandeling: inhoudelijk	
4.7	Afhandeling: tijd	
4.8	Instelling	
4.9	Jaarlijkse rapportage	
4.10	Oprichting	
4.11	Marketingcampagne	
5.	<i>Draagvlak</i>	38
6.	<i>Aanbeveling en conclusie</i>	41

MANAGEMENTSAMENVATTING

In de (petro)chemische industrie wordt gewerkt met grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen. Bedrijven zetten zich er iedere dag voor in dat dit veilig gebeurt. Steeds vaker kijken zij daarbij voorbij hun eigen poorten naar de veiligheidsprestaties van hun ketenpartners, oftewel: de bedrijven in de keten van wie zij de stoffen ontvangen, aan wie zij ze leveren of met wie zij werken. Zo wordt de veiligheid van de (petro)chemische industrie verder vergroot. Door de Onderzoeksraad voor Veiligheid, de politiek en ook in toenemende mate de maatschappij, wordt verwacht dat bedrijven in de (petro)chemische industrie actief invulling geven aan hun ketenverantwoordelijkheid.

In dit rapport is onderzocht of de ketenverantwoordelijk verder kan worden gestimuleerd door het instellen van een industrie-breed meldpunt in combinatie met een Veiligheidscollege.

Daarbij is als uitgangspunt genomen dat ondanks alle inspanningen zich soms nog steeds gevaarlijke situaties voordoen. Wanneer iemand zo'n onveilige situatie opmerkt, meldt hij of zij dit normaal gesproken bij het bedrijf in kwestie. Onder bepaalde omstandigheden kan er echter schroom bestaan bij de potentiële melder om deze melding direct bij het bedrijf te doen, bijvoorbeeld wegens persoonlijke of commerciële gevoeligheden. In die gevallen kan het waardevol zijn als er een mogelijkheid bestaat om extern te melden bij een industrie-breed meldpunt. Zo'n melding kan dan vervolgens onderzocht en afgehandeld worden door een Veiligheidscollege dat bestaat uit experts van verschillende achtergronden. De insteek is om het bedrijf te helpen met het wegnemen van de onveilige situatie. Zo wordt de (petro)chemische industrie in staat gesteld om dankzij onderlinge betrokkenheid de risico's beter te beheersen.

In het rapport zijn vier scenario's uitgewerkt voor het industrie-brede meldpunt in combinatie met een Veiligheidscollege (IM&V).

- **Scenario A: Huidige situatie behouden.** Er komt geen industrie-breed meldpunt en er wordt vertrouwd op bestaande interne meldsystemen bij bedrijven en externe meldingen bij toezichthouders. Dit scenario is met name relevant als er geen draagvlak is voor een van de andere drie scenario's.
- **Scenario B: Lichte opzet.** Er kunnen alleen meldingen worden gedaan over Brzo-bedrijven. Meldingen kunnen worden gedaan door ketenpartners, maar niet door werknemers. Meldingen gaan over misstanden op het gebied van veiligheid, milieu en gezondheid.

- **Scenario C: Tussenopzet.** Het industrie-brede meldpunt staat ook open voor werknemers. Daarnaast kunnen in dit scenario niet alleen meldingen gedaan worden over Brzo-bedrijven, maar over alle bedrijven die actief zijn in de (petro)chemische sector. Meldingen gaan over misstanden op het gebied van veiligheid, milieu en gezondheid.
- **Scenario D: Uitgebreide opzet.** Bij een uitgebreide opzet wordt het industrie-brede meldpunt opengesteld voor de breedst mogelijke groep melders. Niet alleen voor ketenpartners, maar ook voor werknemers, omwonenden en andere belanghebbenden. Behalve meldingen over misstanden op het gebied van veiligheid, milieu en gezondheid kunnen zij ook meldingen doen over integriteitsschendingen en ongewenste omgangsvormen. Het IM&V richt zich in dit scenario eveneens op alle bedrijven actief in de (petro)chemische sector.

	A. Huidige situatie	B. Lichte opzet	C. Tussenopzet	D. Uitgebreide opzet
Wie?	-	- Ketenpartners - Contractors - Leveranciers - Afnemers - Bezoekers	- Ketenpartners - Contractors - Leveranciers - Afnemers - Bezoekers - Werknemers intern	- Ketenpartners - Contractors - Leveranciers - Afnemers - Bezoekers - Werknemers intern - Omwonenden - Overige belanghebbenden
Wat?	-	- Schendingen regelgeving - Misstanden veiligheid, milieu en gezondheid	- Schendingen regelgeving - Misstanden veiligheid, milieu en gezondheid	- Schendingen regelgeving - Misstanden veiligheid, milieu en gezondheid - Integriteitsschendingen* - Ongewenste omgangsvormen*
Waar?	-	- Brzo-bedrijven - Net-niet-Brzo-bedrijven	- Eigen bedrijf - Brzo-bedrijven - Net-niet-Brzo-bedrijven - Overige (petro) chemische bedrijven	- Eigen bedrijf - Brzo-bedrijven - Net-niet-Brzo-bedrijven - Overige (petro) chemische bedrijven

* Voor zover die kunnen leiden tot een schending van regelgeving of een misstanden op het gebied van veiligheid, milieu en gezondheid.

Er bestaat onder de geïnterviewde partijen breed draagvlak voor het instellen van een industrie-breed meldpunt, zowel onder de experts van vertrouwenspersonen, als onder de experts uit de (petro)chemische industrie. Die laatste groep benadrukte dat een meldpunt niet nodig zou moeten zijn omdat iedereen zich vrij moet voelen (en zich meestal ook daadwerkelijk vrij voelt) om onveilige situaties te benoemen. De tussenopzet (scenario C) sluit het beste aan op de huidige praktijk,

omdat er in de (petro)chemische industrie al veel ervaring is met meldingen over veiligheid, milieu en gezondheid. Op basis van deze ervaring kan het industrie-brede meldpunt als vangnet fungeren voor de meldingen die niet intern worden gemeld. In dit rapport wordt daarom geconcludeerd dat scenario C de grootste kans van slagen heeft.

Als vervolg op dit onderzoek zal het VHCP binnen Stichting Veiligheid Voorop het gesprek aangaan met de andere branches en de regionale veiligheidsnetwerken. Daarna kan het VHCP besluiten om, bij voorkeur met ondersteuning van een Safety Deal, de volgende stap te zetten door daadwerkelijk een industrie-breed meldpunt met Veiligheidscollege op te richten.

Potentiële voordelen

1. Extra kanaal om meldingen te ontvangen
2. Waarborg voor correcte afhandeling van meldingen
3. Voorkomen van melding bij toezichthouder of media
4. Ontvangen van signalen van meerdere kanten
5. Mogelijk om preventief actie te ondernemen
6. Grotere veiligheidsbeleving
7. Ook niet-aangesloten bedrijven betrekken
8. Completer beeld van chemieketen
9. Meer vertrouwen van overheid, media en maatschappij in de (petro)chemische industrie
10. Kleinere risico voor investeerders en beleggers

Potentiële nadelen

1. Instellen en in stand houden kost tijd en geld
2. Risico op 'klikcultuur'

1.1 *Context*

De (petro)chemische industrie werkt veelal met lange, complexe waardeketens. De complexiteit van de chemische waardeketen ontstaat doordat wordt gewerkt met gevaarlijke stoffen en/of stoffen die op een bepaalde temperatuur moeten worden vervoerd (EPCA, 2013). Bovendien kent de keten van grondstof tot eindgebruik vaak een groot aantal stappen en is er sprake van grote geografische spreiding (McKinsey, 2012). De chemische industrie hanteert *product stewardship* om de juiste veiligheidsinformatie aan de afnemer te bieden. Het belang en de complexiteit van de chemieketen zullen naar verwachting in de toekomst verder toenemen, mede door transitie naar de circulaire economie.

Bedrijven in de (petro)chemische industrie willen veilig werken. Iedere dag opnieuw zetten zij zich in voor de veiligheid van hun medewerkers en de omgeving. Zij richten zich daarbij primair op hun eigen operaties. Bedrijven in de chemieketen hebben uitgebreide veiligheidssystemen gebaseerd op continue verbetering, zoals LEAN, Six Sigma en WCOM. Daarnaast beschikken zij over veiligheidsmanagementsystemen (bijv. NTA8620 en ISO45001) en meer algemene systemen die ook de veiligheid ten goede komen (Responsible Care, ISO14001, ISO9001, ISO/TS 16949). Dergelijke veiligheidsmanagementsystemen worden door de chemiebedrijven gebruikt om een veilige bedrijfsvoering te realiseren en om door middel van een self-assessment of interne en externe audits vast te stellen of de eigen regels en procedures worden nageleefd en of er punten zijn die verbetering behoeven. Deze systemen dienen ter invulling van en aanvulling op de wettelijke plichten uit o.a. het Besluit risico's zware ongevallen 2015 (Brzo), de Wet milieubeheer en de Arbeidsomstandighedenwet. Het vereist een continue inspanning om alle maatregelen die nodig zijn om risico's te beheersen overeind te houden en dat lukt niet altijd. De mogelijke oorzaken hiervan zijn velerlei, bijvoorbeeld nieuwe medewerkers, onvoldoende training, het nemen van short-cuts of onoplettendheid. Daarnaast is het mogelijk dat bedrijven ergens niet aan hebben gedacht of een ontwikkeling hebben gemist ondanks al hun goede inspanningen. Zo kunnen er ondanks alle inspanningen toch gevaarlijke situaties ontstaan.

Bedrijven realiseren zich meer en meer dat hun veiligheid niet stopt aan de poort van het bedrijf, maar dat deze zich uitstrekt over de volledige keten. De zwakste schakel bepaalt in hoge mate de sterkte van de keten. Dit betekent dat er voor iedereen binnen de (petro)chemische industrie een

rol is weggelegd om onveilige situaties te rapporteren, zodat die kunnen worden weggenomen. Dit geldt dus niet alleen voor eigen medewerkers, maar ook voor ketenpartners. Met 'ketenpartners' wordt in dit rapport bedoeld op bedrijven in de primaire (petro)chemische keten die met elkaar interacteren en samenwerken. Denk aan producenten, handelaren, logistieke dienstverleners en afnemers. Daarnaast kan het gaan om de contractors van (petro)chemische bedrijven¹. Door onveilige situaties bij elkaar te signaleren kunnen deze ketenpartners de ketenveiligheid versterken. Zij ondervinden immers zelf de veiligheid bij het bedrijf in kwestie en kunnen vaak de situatie vergelijken met de werkwijze binnen hun eigen bedrijf of andere bedrijven in de (petro)chemische industrie.

Bij hun inspanning om de ketenveiligheid te vergroten, richten (petro)chemische bedrijven zich in eerste instantie op hun directe ketenpartners, hoewel ook steeds vaker hun tier-2 e.v. leveranciers in beeld komen. Om de 'veiligheid in de keten' verder te versterken, wordt leveranciers en opdrachtgevers aanbevolen een systeem in te voeren om opdrachtnemers te beoordelen op het gebied van hun veiligheidsprestaties en veiligheidscultuur, voorafgaand aan het verstrekken van de opdracht en tijdens de duur van de opdracht. Van de Brzo bedrijven die in 2019 hebben deelgenomen aan de jaarlijkse rapportage van Veiligheid Voorop gaf 81% aan gebruik gemaakt te hebben van een leveranciersbeoordelingssysteem (Veiligheid Voorop, 2020-b). Dit is een hoog percentage, maar het is belangrijk om te kijken hoe het nog beter kan. In een ideale situatie zou 100% van de bedrijven gebruik maken van een leveranciersbeoordelingssysteem om de chemieketen nog veiliger te maken.

Box 1. *Veiligheid Voorop*

Veiligheid Voorop is opgericht om met name de veiligheidscultuur te bevorderen bij bedrijven in de (petro)chemische keten die met gevaarlijke stoffen werken. Het is een samenwerkingsverband van verschillende branches en regionale veiligheidsnetwerken, waarbij VNO-NCW, VNCI, VNPI, VOTOB en VHCP een leidende rol hebben.

Veiligheid Voorop richt zich op vier hoofdthema's, te weten: betrokken leiderschap, excellente veiligheidsmanagementsystemen, regionale veiligheids-netwerken en veiligheid in de keten. Het VHCP is de trekker van het hoofdthema veiligheid in de keten en heeft uit dien hoofde deze Safety Deal uitgevoerd. Met het voorstel voor de IM&V willen Veiligheid Voorop en het VHCP een volgende stap zetten naar een veiliger chemieketen.

¹ Hiervoor zijn o.a. voorstellen uitgewerkt in de Handreiking Heldere Afspraken.

Naast de in de industrie breed gevoelde morele drijfveer, bestaat er voor bedrijven in de (petro) chemische industrie ook een financiële motivatie voor veilig werken en ketenverantwoordelijkheid. Zoals Stelios Haji-Ioannou, oprichter van 'Easyjet', constateerde: "If you think health and safety is expensive, try an accident". Veiligheid in de (petro)chemische keten van toeleveranciers en afnemers is van groot operationeel belang voor een efficiënte bedrijfsvoering van ondernemingen uit de chemieketen. Dit wordt versterkt doordat bedrijven in toenemende mate onderling van elkaar afhankelijk zijn. Bedrijven in de (petro)chemische industrie werken dan ook steeds meer samen met hun ketenpartners om de veiligheid te vergroten.

Om invulling van de ketenverantwoordelijkheid te verbeteren heeft Veiligheid Voorop reeds enkele instrumenten ontwikkeld. Het gaat om een position paper 'Veiligheid in de keten' en een daarbij behorende 'Checklist compliance'. Bovendien zijn goede praktijken ontwikkeld en gepubliceerd die zich richten op schakelpunten in de keten².

Mede op basis van de inspanningen binnen Veiligheid Voorop constateerde de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OvV) dat de sector goed aan de slag is gegaan met het verbeteren van de veiligheid. Dit heeft geleid tot waardevolle verbeteringen van de veiligheid bij Brzo-bedrijven. Niettemin constateerde de OvV ten aanzien van ketenverantwoordelijkheid (OvV, 2017): *"Tegelijk bakenen de opdrachtgevers hun verantwoordelijkheid af: zowel ten opzichte van de bedrijven die primair zelf verantwoordelijk blijven voor de activiteiten die zij ondernemen als ten opzichte van de overheid die toeziet op de nalevering van wet- en regelgeving. De hardnekkig terughoudende opstelling van opdrachtgevers lijkt vooral te kunnen worden verklaard uit juridische overwegingen van aansprakelijkheid. Omdat opdrachtgevers veel invloed kunnen uitoefenen op Brzo-bedrijven om veilige uitvoering van werkzaamheden af te dwingen, vindt de Raad deze terughoudende opstelling een te beperkte invulling van de maatschappelijke verantwoordelijkheid als opdrachtgever. Temeer gezien de potentiële veiligheidsrisico's bij Brzo-bedrijven. Van opdrachtgevers mag verwacht worden dat ze ook buiten de juridische kaders alert zijn op signalen van onveilige situaties bij hun opdrachtnemers en daar actie op ondernemen."*

De voormalig Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat Sharon Dijksma deelde die mening en schreef aan de Tweede Kamer (Brief Stas. I&W, 2017): *"De OvV constateert dat opdrachtgevers zich te terughoudend opstellen bij de invulling van ketenverantwoordelijkheid. De OvV stelt dat bedrijven meer kunnen doen om de veiligheid van de bedrijven waarmee zij zakendoen te bevorderen. Eén van de pijlers van Veiligheid Voorop is ketenverantwoordelijkheid tussen bedrijven. Veiligheid Voorop heeft aangegeven dat zij deze constatering van de OvV serieus wil oppakken. Ik verwacht dat zij het eerdere position paper nader gaat concretiseren en zo ketenverantwoordelijk daadwerkelijk vorm gaat geven. Het uiteindelijke doel is dat majeure risicobedrijven alleen zakendoen met bedrijven die goede veiligheidsprestaties leveren. Soms zal dit betekenen dat een relatie moet worden beëindigd."*

Naar aanleiding hiervan is door het VHCP in afstemming met Veiligheid Voorop besloten te verkennen hoe de ketenverantwoordelijkheid door middel van een centraal meldpunt kan worden uitgebreid. Dit rapport is daarvan het resultaat.

1.2 *Basisidee en hypothese*

Onderzocht is of het zinvol kan zijn om een industrie-breed meldpunt in combinatie met een Veiligheidscollege in het leven te roepen. Dit onderzoek brengt in beeld of en hoe een industrie-breed meldpunt kan bijdragen aan het vergroten van de ketenveiligheid in de (petro)chemische industrie.

In elke organisatie gaat wel eens iets mis. In een goede veiligheidscultuur kan hierover worden gesproken (HvK, 2017). Het heeft de sterke voorkeur dat meldingen, ook van ketenpartners, direct worden gemeld bij het bedrijf in kwestie. Het is echter denkbaar dat binnen de chemieketen sprake is van een onveilige situatie, maar dat een persoon die deze situatie constateert dit niet wil aankaarten bij het desbetreffende bedrijf. Het kan bijvoorbeeld zijn dat hij of zij³ bang is om te worden ontslagen of om een belangrijke klant te verliezen. Mocht een interne melding om wat voor reden dan ook niet gebeuren, dan kan het waardevol zijn als er een mogelijkheid is om extern te melden. Voor die gevallen wordt voorgesteld een centraal punt creëren, waar mensen in vertrouwen hun verhaal kwijt kunnen. Daarbij kan de melder ervoor kiezen om de melding door te geleiden aan een Veiligheidscollege. Het Veiligheidscollege bestaat uit experts van verschillende achtergronden en doet onderzoek naar de melding. Daarbij is de insteek om in geval van een onveilige situatie de helpende hand te bieden aan het bedrijf bij het wegnemen daarvan.

De hypothese is dat met de combinatie van een industrie-breed meldpunt en een Veiligheidscollege de veiligheid in Nederlandse chemieketens kan worden vergroot. Dit komt voort uit het basisbeginsel dat de expertise over het omgaan met gevaarlijke stoffen en producten zich in de industrie zelf bevindt. Bedrijven uit de chemieketen hebben zelf het best zicht op de mate van veiligheid bij henzelf en bij hun ketenpartners. De industrie moet dus zelf in staat zijn om risico's op een acceptabele wijze te beheersen.

De volgende definities worden gehanteerd in dit rapport:

- **“Brzo-bedrijven”** : Bedrijven die de drempelwaarden halen voor chemische gevaarlijke stoffen zoals benoemd in het Besluit risico zware ongevallen 2015 (Brzo) en in de Europese Seveso-III richtlijn (2012/18/EU);
- **“Case coördinator”** : De persoon die de melder bijstaat gedurende het proces van melden
- **“Industrie-breed meldpunt”** : Loket waar meldingen kunnen worden gedaan over onveilige

---

³ Omwille van de leesbaarheid is in het vervolg steeds 'hij' gebruikt.

situaties in de (petro)chemische industrie;

- **"Melder"**: De persoon die bij het industrie-brede meldpunt melding doet van een onveilige situatie;
- **"Net-niet Brzo-bedrijven"**: Bedrijven die net niet de drempelwaarden halen voor chemische gevaarlijke stoffen zoals benoemd in het Besluit risico zware ongevallen 2015 (Brzo) en in de Europese Seveso-III richtlijn (2012/18/EU) (Brief Stas. I&W, 2018);
- **"Onveilige situatie"**: Situatie of handeling die potentieel kan leiden tot een incident met kans op persoonlijk letsel of schade aan eigendommen of milieu. Het is ook mogelijk dat de onveilige situatie al heeft geresulteerd in een ongeval of een bijna-ongeval, maar dat onvoldoende maatregelen zijn getroffen om herhaling te voorkomen;
- **"(Petro)chemische industrie"**: Het geheel van inrichtingen dat is betrokken bij de raffinage en verwerking van olie en olieproducten, de fabricage en verwerking van chemische producten, de opslag en transport van (petro)chemische producten en de afvalverwerking (Veiligheid Voorop, 2020-b);
- **"Veiligheidscollege"**: Een onafhankelijk orgaan dat na een melding onderzoek doet naar onveilige situaties in de (petro)chemische industrie in Nederland met als doel het voorkomen van ongevallen en incidenten.

1.3 *Doel*

Het doel van het project is om te verkennen of met een industrie-breed meldpunt i.c.m. een veiligheidscollege (hierna afgekort tot: IM&V) het zelfcorrigerend vermogen van de chemieketen kan worden gefaciliteerd. Door onveilige situaties te melden, kan het toekomstig ontstaan en voortduren van die onveilige situaties worden voorkomen. Zo kan ook een beter beeld worden verkregen van onveilige situaties in de gehele (petro)chemieketen. Wanneer daar op een effectieve wijze mee wordt omgegaan, kan dit het vertrouwen in de industrie vergroten van medewerkers, ketenpartners, toezichthouders en het bredere publiek.

1.4 *Aanpak en proces*

Er is een verkenning gedaan van bestaande oplossingen binnen de chemieketen en in andere sectoren. Er is ook gekeken naar het draagvlak voor en de behoefte aan een IM&V. Op basis van scenario's wordt geschetst welke vorm een dergelijke oplossing zou kunnen krijgen en hoe dit kan worden geïmplementeerd.

Het idee voor een IM&V is ontstaan in een werkgroep binnen Veiligheid Voorop die zich richtte op het vergroten van ketenverantwoordelijkheid. De werkgroep is opgericht na de voornoemde oproepen van de OvV en de staatssecretaris voor nadere invulling van de ketenverantwoordelijkheid. De werkgroep bestond uit vertegenwoordigers van de VNCI, MVZO, VHCP en Veiligheid Voorop. Het idee is binnen de werkgroep in vijf sessies nader uitgewerkt. Vervolgens is binnen de Projectgroep en het Bestuur van Veiligheid Voorop steun gevonden voor het nader onderzoeken van het idee. De leden van de werkgroep zijn vervolgens uitgenodigd om het idee voor te leggen aan hun achterban. Vanuit het VHCP klonk een breed gedeeld enthousiasme, vanuit de andere branches werd het nut van het nader uitwerken van het idee onderschreven. De VNCI Beleidsgroep Veiligheid Gezondheid Milieu deed een oproep voor een gedegen proces. Met ondersteuning van een Safety Deal doet het VHCP dit nadere onderzoek. Met dit onderzoek willen Veiligheid Voorop en het VHCP een volgende stap zetten naar een veiliger chemieketen.

Het onderzoek is uitgevoerd vanuit het VHCP, dat als kernbranche van Veiligheid Voorop de trekker is van de pijler ketenverantwoordelijkheid. De onderzoekers van het VHCP hebben hun bevindingen besproken met een stuurgroep die dient als klankbord en toeziet op de uitvoering van het project in zijn geheel. Er is een uitvoerige bureaustudie gedaan. De basis van het onderzoek wordt gevormd door interviews die zijn gehouden met 22 experts. Daarbij is gesproken met zowel experts van vertrouwenspersonen en meldpunten als experts van de chemieketen en de praktijk. Bijlage 1 geeft een overzicht van de geïnterviewde partijen. De interviews waren semigestructureerd, waarbij gebruik werd gemaakt van twee standaard vragenlijsten met open vragen. Eén vragenlijst was meer gericht op de experts van vertrouwenspersonen en meldpunten, de andere op de experts vanuit de chemische industrie. Naar de eerste groep wordt in dit rapport verwezen als "meldpunt-experts" en naar de tweede groep als "industrie-experts".

Aangezien er nog geen studies bestaan naar sector-brede meldpunten en de implicaties ervan, helpt het om gebruik te maken van kwalitatieve gegevensverzameling (Eisenhardt, 1989). De kracht van kwalitatief onderzoek is dat er meer diepgaande kennis wordt opgedaan (Harrison, 2013). Het doel is om gedrag van melders en de reactie van bedrijven te begrijpen en te bezien of ruimte is voor verbetering. Dit vraagt om nuance, die dankzij de interviews naar voren kan worden gehaald. Een aantal bevindingen in dit rapport is rechtstreeks afkomstig uit de interviews en gebaseerd op praktijkervaringen. Deze bevindingen zijn niet nader getoetst op hun wetenschappelijke merites.

1.5 *Juridische context*

Er zijn in Nederland verschillende wetten en regels die van invloed zijn op het beleid omtrent melden van onveilige situaties bij bedrijven. Daarnaast zijn er regels in de maak die in de nabije toekomst van invloed zullen zijn.

Die regels zien vooral op het mogelijk maken van interne meldingen door de melder. Door een veilige manier aan te bieden om onveilige situaties te melden, kan een bedrijf meer problemen ontdekken dan enkel via traditionele rapportage. Het bedrijf voert vervolgens een objectieve beoordeling uit en neemt zo nodig actie om de onveilige situatie weg te nemen. Sectoren en organisaties die een goede veiligheidscultuur willen, kunnen dan ook niet om een intern meldpunt heen (HvK, 2017).

De Arbeidsomstandighedenwet stelt dat de werkgever bij het voeren van het arbeidsomstandighedenbeleid de maatregelen moet nemen die nodig zijn ter voorkoming en beperking van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken en de gevolgen daarvan voor de veiligheid en de gezondheid van de werknemers. De werkgever moet bovendien arbeidsongevallen die leiden tot dood, blijvend letsel of ziekenhuisopname direct melden aan het bevoegd gezag. Daarnaast moet de werkgever een lijst bijhouden van de gemelde arbeidsongevallen en van arbeidsongevallen die hebben geleid tot een verzuim van meer dan drie werkdagen. Tot slot stelt de wet dat de werkgever zich moet laten bijstaan ten aanzien van de naleving van de Arbeidsomstandighedenwet door deskundige werknemers. Veelal volgt hieruit de rol van preventiemedewerker die actief werkt aan het bevorderen van de veiligheid en gezondheid binnen het bedrijf. De arbeidsomstandighedenwet omvat geen verplichting voor werkgevers om een meldpunt of vertrouwenspersoon in te stellen. Wel moet een werknemer die gevaren voor de veiligheid opmerkt, dit melden aan zijn werkgever.

Op 11 maart 2020 heeft GroenLinkse een initiatiefwet ingediend met de titel Wet Vertrouwenspersonen. Deze is erop gericht om de Arbeidsomstandighedenwet te wijzigen. Momenteel wordt gewacht op het advies van de Raad van State over de initiatiefwet. De initiatiefwet wil een verplichting introduceren voor bedrijven om een vertrouwenspersoon aan te wijzen. Het voorstel is gebaseerd op het idee dat elke werknemer altijd moet kunnen terugvallen op een vertrouwenspersoon, omdat iedere werknemer recht heeft op een sociaal veilige werkomgeving. De partij wil zo bewerkstelligen dat werknemers zo laagdrempelig en vertrouwelijk mogelijk hun verhaal kunnen doen.

Los van de arbeidsomstandighedenwet, kent Nederland meer wetgeving op het gebied van melden van misstanden. In de Wet Huis voor Klokkenluiders is vastgelegd dat bedrijven met 50 of meer werknemers een procedure moeten vaststellen voor het omgaan met het melden van een vermoeden van een misstand. Een dergelijke melding moet gaan over een misstand met een maatschappelijk belang. Een werknemer moet in principe eerst een interne melding doen bij zijn werkgever. Als die melding niet of niet naar tevredenheid is afgehandeld, kan de werknemer een melding doen bij een externe instantie, zoals een toezichthouder of, onder omstandigheden, bij het Huis voor Klokkenluiders zelf.

Eind 2021 moet de EU Klokkenluidersrichtlijn zijn geïmplementeerd, die bedrijven met meer dan 50 werknemers verplicht om een intern meldkanaal in te stellen. Te denken valt aan meldingen over

witwassen van geld, productveiligheid, transportveiligheid, bescherming van het milieu (waaronder REACH en offshore olie- en gaswinning), volksgezondheid (waaronder geneesmiddelen en voedingsmiddelen) en privacy. Het wordt aangemoedigd intern te melden, maar er kan ook naar een bevoegde instantie worden gestapt en onder omstandigheden zelfs naar de media. Als gevolg van de richtlijn, wordt de Nederlandse wet aangepast. Zo wordt de kring van personen die ondersteuning en rechtsbescherming krijgt bij een melding uitgebreid. Ook sollicitanten, aandeelhouders, bestuurders en eenieder die werkt onder toezicht en leiding van aannemers, onderaannemers en leveranciers hebben hierop aanspraak. Implementatie van de richtlijn leidt verder tot een aantal extra verplichtingen voor werkgevers (aanscherping van eisen voor interne meldkanalen) en voor aangewezen bevoegde autoriteiten (inrichting van externe meldkanalen).

De regelgeving voorziet niet in het creëren van een industrie-breed meldpunt.

2 | POTENTIËLE VOOR- EN NADELEN IM&V

Uit de (literatuur)studie en de interviews is een aantal potentiële voor- en nadelen van een IM&V naar voren gekomen. Deze worden hieronder toegelicht.

2.1 *Potentiële voordelen*

- a. Het is gunstig voor alle bedrijven in de (petro)chemische industrie dat een melding over een onveilige situatie wordt gedaan en dat vervolgens die onveilige situatie wordt weggenomen. Zoals een geïnterviewde industrie-expert constateerde is immers elk incident in de (petro)chemische industrie schadelijk voor de gehele branche. Hoewel het de voorkeur geniet dat een melding wordt gedaan bij het bedrijf in kwestie zelf, kan het zijn dat een potentiële melder hiervoor een drempel ervaart. Het kan dan gebeuren dat een potentiële melding om die reden niet wordt gedaan. Dankzij het IM&V kan een mogelijk machtsevenwicht in de relatie tussen bedrijven en/of personen worden weggenomen. Met een IM&V wordt een extra kanaal gecreëerd om die meldingen toch te ontvangen en de onveilige situatie te beëindigen.
- b. Ook kan een melder terecht bij het IM&V wanneer een melding bij een bedrijf niet op juiste manier wordt afgehandeld. Zo kan het IM&V bijdragen aan betere afhandeling van meldingen en het daadwerkelijk wegnemen van onveilige situaties. Het IM&V draagt ook op die manier bij aan het zelfreinigend vermogen van de sector.
- c. Dankzij een IM&V kan worden voorkomen dat een melder zich genoodzaakt voelt om naar bijvoorbeeld de toezichthouder, de politie of de media te stappen. Zo wordt de reputatie van het bedrijf niet beschadigd. Doordat de onveilige situatie vroegtijdig kan worden weggenomen via het IM&V kunnen mogelijk kosten worden bespaard; het is bijvoorbeeld vaak goedkoper om een onveilig product opnieuw te ontwerpen dan om het later te moeten terughalen (recall) of proceskosten te betalen (Miceli, 2009).
- d. Een IM&V kan signalen van verschillende kanten ontvangen en zo een completer beeld vormen van de (on)veiligheid bij een bedrijf.
- e. Onderzoeken naar incidenten vinden plaats nadat het incident heeft plaatsgevonden. Door een route te creëren om onveilige situaties te melden wordt het mogelijk om preventief (dus aan de

linkerzijde van de vlinderdas) actie te ondernemen. Zo kunnen slachtoffers en schade worden voorkomen.

- f. Het bestaan van een IM&V kan de veiligheidsbeleving in de (petro)chemische industrie positief beïnvloeden. Een centraal meldpunt in de luchtvaart waar onveilig gedrag van piloten kan worden gemeld heeft een soortgelijk effect gehad, aldus een geïnterviewde meldpunt-expert. Een betere veiligheidsbeleving en -cultuur kan leiden tot meer tevredenheid en betrokkenheid onder werknemers (Miceli, 2009).
- g. Bij onderzoek vanuit de IM&V is minder risico op vooringenomenheid. De leden van het Veiligheidscollege zijn onafhankelijk en kunnen als buitenstaanders (met kennis van zaken) met een frisse en neutrale blik beoordelen.
- h. Het idee voor het IM&V is ontstaan binnen Veiligheid Voorop. De branches binnen Veiligheid Voorop staan in direct contact met hun leden over het vergroten met de veiligheid, maar hebben veel minder (of zelfs geen) contact met bedrijven die nergens zijn aangesloten. Doordat bij het IM&V ook meldingen kunnen worden gedaan bij bedrijven die niet lid zijn van een branche, wordt het mogelijk om ook een beeld te vormen van deze bedrijven en de veiligheid aldaar te vergroten.
- i. Doordat meldingen (ook) op een centraal punt binnen komen wordt het mogelijk om een completer beeld te vormen over de veiligheid van de hele Nederlandse chemieketen.
- j. De OvV en de staatssecretaris hebben opgeroepen tot een nadere invulling van ketenverantwoordelijkheid. Met een IM&V wordt hieraan invulling gegeven. Dit sluit tevens aan op de steeds hogere verwachtingen van media en samenleving over veiligheid. Een goedwerkend IM&V zorgt voor meer vertrouwen bij de overheid en samenleving in de (petro)chemische industrie. Dit versterkt de relatie en verbetert de reputatie van de sector. Een geïnterviewde industrie-expert constateerde: "Het zorgt voor meer transparantie en een soort PR moment, om te laten zien hoe de sector het doet. Dat kan best een grote impact hebben." Zo kan een goed opgezet IM&V bijdragen aan de reputatie van de sector. Mogelijk kan zo tevens eventuele toekomstige uitbreiding van juridische verplichtingen worden voorkomen (Miceli, 2009).
- k. In theorie zouden meldingen bij een IM&V kunnen leiden tot negatieve reacties van investeerders of beleggers. Een IM&V moet echter zo worden vormgegeven dat de meldingen en de afwikkeling daarvan niet openbaar wordt, waardoor een reactie van investeerders of beleggers ook niet kan plaatsvinden. Uitzondering kan zijn indien het bedrijf niet meewerkt met het IM&V en de melder daarom besluit om ook melding te doen bij het bevoegd gezag. Als er inderdaad een onveilige situatie is, kan die bovendien dankzij de melding en eventueel met behulp van de IM&V worden weggenomen. Daarmee is de kans op een incident of boete (een bijbehorende rel in de media) afgenomen. In die zin kan het bestaan van een IM&V dus gunstig uitpakken voor investeerders

of beleggers. Dankzij de IM&V kan de onveilige situatie worden weggenomen voordat deze ernstiger wordt en/of door de media wordt gepubliceerd (Stubben en Welch, 2020).

2.2 *Potentiële nadelen*

- a. Oprichting en in stand houden van IM&V kost tijd en geld.
- b. Door de mogelijkheid te bieden om onveilige situaties te melden bij een externe partij is het mogelijk dat een 'klikcultuur' wordt gestimuleerd. Dit is uiteraard onwenselijk; het heeft de voorkeur om onveilige situaties te melden bij het bedrijf in kwestie en de direct verantwoordelijke daar. Het IM&V zou altijd als vangnet moeten fungeren.

3

RELEVANTE ELEMENTEN VOOR DE OPZET VAN HET IM&V

3.1 *Wie*

Het IM&V slaagt alleen als voor betrokkenen – maar vooral potentiële melders – duidelijk is onder welke omstandigheden een melding kan worden gedaan. Het IM&V komt voort uit het streven om de ketenverantwoordelijkheid te vergroten. Vertrekpunt is daarom het doel om ketenpartners de mogelijkheid te bieden een signaal over onveiligheid af te geven. Te denken valt aan een chauffeur die bij een klant gevaarlijke stoffen moet afleveren, maar zich zorgen maakt over het gebrek aan veiligheidsvoorschriften bij de klant of de integriteit van de installatie en de benodigde veiligheidssystemen. Tegelijkertijd wil zo'n chauffeur de commerciële relatie niet op het spel zetten door te gaan 'zeuren' over veiligheid.

Wanneer ook werknemers een melding kunnen doen over vermoedelijke misstanden, biedt dit een extra kans om de veiligheid te verbeteren via het IM&V (Lewis et al., 2015). Wanneer een potentiële melder zijn melding niet kan of wil doen bij het bedrijf of IM&V, bestaat het risico dat het betreffende probleem blijft bestaan of dat de persoon in kwestie naar de pers of op een andere manier de publiciteit zoekt. Het ligt dus voor de hand om ook eigen werknemers de mogelijkheid te geven via IM&V een melding te doen, zodat zo nodig in een vroeg stadium corrigerende actie kan worden genomen.

Uit de literatuur blijkt dat (a) veel werknemers menen de afgelopen twee jaar een misstand te zijn tegengekomen op het werk; (b) de meeste van hen daar niet naar handelen, vaak omdat ze denken dat er niets kan of zal worden gedaan om de problemen te verhelpen; en (c) de vermeende misstanden vaak gegrond zijn (Miceli, 2009).

Behalve personen uit de (petro)chemische industrie zelf, zijn er ook nog andere belanghebbenden, zoals omwonenden, academici en journalisten. Zij kunnen zeer waardevolle kritiek geven op de veiligheid bij (petro)chemische bedrijven.

Nogmaals wordt opgemerkt dat het de voorkeur geniet als een melding via de interne structuren direct bij het bedrijf in kwestie zelf verloopt. Deze voorkeur kwam unaniem uit de interviews naar voren. Dit geldt voor meldingen van externe partijen, maar in het bijzonder voor meldingen van eigen werknemers. In een open veiligheidscultuur zijn al deze belanghebbenden geïnformeerd dat zij kunnen melden en voelen zij zich gesteund om dit ook daadwerkelijk te doen. Zij moeten

bovendien het idee hebben dat een melding naar tevredenheid wordt afgehandeld. De mogelijkheid voor meldingen aan het IM&V is bedoeld voor uitzonderingen waarbij de potentiële melder een drempel ervaart om direct bij het bedrijf in kwestie te melden.

Wanneer het IM&V er zou komen behouden potentiële melders uiteraard hun bestaande mogelijkheid om zorgen over veiligheid te uiten bij officiële instanties, zoals de I-SZW, ILT of het Wabo bevoegd gezag.

3.2 *Wat*

Dit onderzoek is gericht op het versterken van de ketenveiligheid. Wanneer er voldoende draagvlak is, wordt een IM&V opgericht waar meldingen kunnen worden gedaan over een 'vermoeden van een onveilige situatie'. Onveilige situaties kunnen in de (petro)chemische industrie betrekking hebben op zowel de interne veiligheid als de externe veiligheid. Met 'interne veiligheid' wordt met name gedoeld op de arbeidsveiligheid van de medewerkers van het bedrijf (Royal HaskoningDHV, 2018). Dit is vooral geregeld in de arbeidsomstandighedenwet. Bij 'externe veiligheid' gaat het met name om procesveiligheidsrisico's van industriële activiteiten voor de omgeving, waaronder de productie, de opslag en het gebruik van gevaarlijke (petro)chemische stoffen (Huysmans en Steenbekkers, 2002). Dit is o.a. geregeld in het Besluit risico's zware ongevallen 2015.

Het IM&V maakt het mogelijk om onveilige situaties te melden, waarbij het IM&V ook over ogenschijnlijk relatief kleine onveilige situaties signalen zou moeten kunnen ontvangen. Zoals een meldpuntexpert aangaf kunnen die immers een groot incident veroorzaken en zijn tevens van belang om een beeld te vormen van de veiligheid bij een bedrijf. Vanuit preventief oogpunt is het juist belangrijk dat ook de kleine of onbenullig ogende onveilige situaties worden doorgesproken (Hoekstra en Belling, 2003). Uit recent onderzoek (Wiering et al., 2019) blijkt dat de bedrijfsgeschiedenis van door inspecties geconstateerde regelovertreding niet voorspellend is voor het zich voordoen van een incident met gevaar of een grotere brand bij een bedrijf ⁴. Met het IM&V wordt het mogelijk om verder te kijken dan vastgestelde overtredingen doordat de losser gedefinieerde 'onveilige situaties' in beeld komen. Bovendien komen de meldingen voort uit de praktische veiligheidservaring van betrokken medewerkers uit de chemische industrie zelf, in plaats van te worden vastgesteld door overheidsinspecteurs.

Door open te staan voor meldingen over alle 'onveilige situaties' wordt een lagere drempel gehanteerd dan de Wet huis klokkenluiders, waarbij alleen een melding kan worden gedaan over een misstand. Hiervan is pas sprake als de melding (1) is gebaseerd op redelijke gronden, (2) voortvloeit uit de professionele kennis of ervaring van de melder en (3) een maatschappelijk belang in het geding is ⁵. Dit laatste kan het geval zijn bij o.a. schending van een wettelijk voorschrift

⁴ Dit geldt ongeacht het type, de ernst en de diversiteit van regelovertreding. Ook de bedrijfssector en de grootte van het bedrijf lijkt geen effect te hebben.

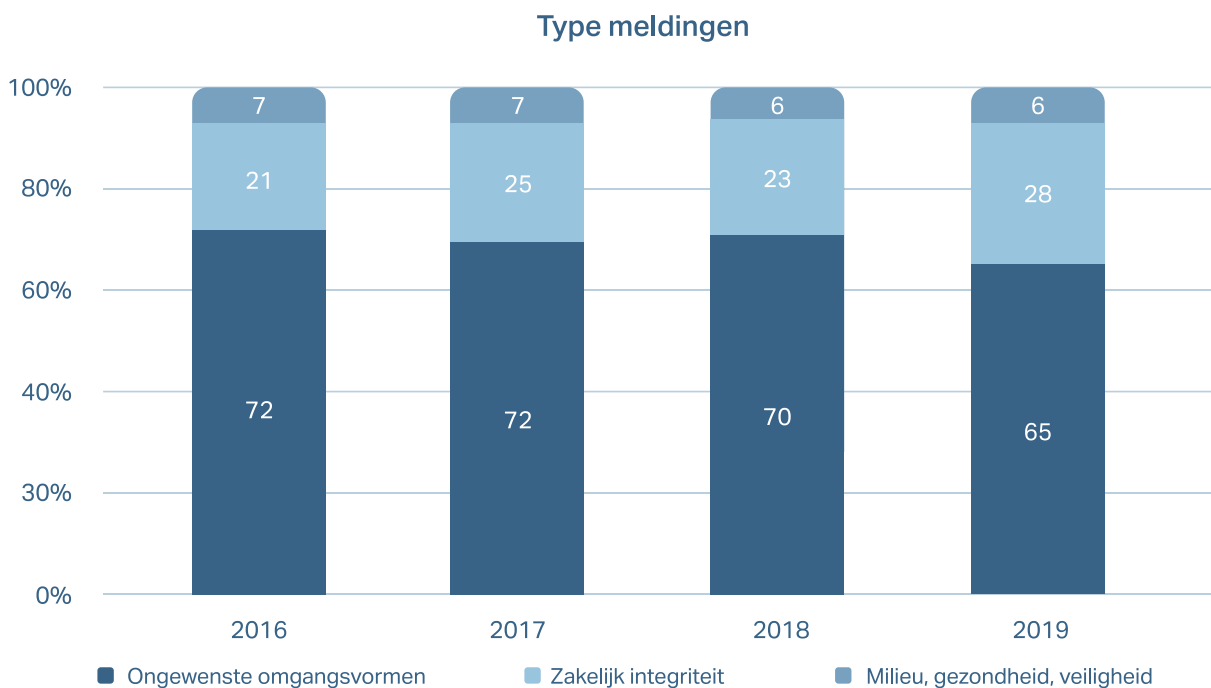
⁵ Versimpeling van definitie uit artikel 1 van Wet huis voor klokkenluiders.

of een gevaar voor de volksgezondheid, de veiligheid van personen of het milieu. De nauwe definitie van het begrip misstand werpt drempels op voor potentiële melders. Het ongewenste gevolg hiervan is dat potentiële melders worden afgeschrikt omdat zij bijvoorbeeld de onveilige situatie niet kennen vanuit hun professionele achtergrond of omdat zij niet zeker weten of hier een maatschappelijk belang met 'groeve' schendingen, een 'groot' gevaar of een 'zeer' onbehoorlijke wijze van functioneren in het geding is. De interpretatie van de ernst van de misstand wordt gelegd bij de melder (Min. BZK, 2008). Wanneer in dit rapport wordt gesproken over een 'misstand' wordt een dergelijke drempel niet opgeworpen.

Misstanden kunnen in drie categorieën worden onderverdeeld.

- **Misstanden op het gebied van milieu, gezondheid, veiligheid.** Het gaat hier om 'harde' veiligheidsrisico's, zoals het werken met giftige stoffen, zwaar tillen en geluidsoverlast.
- **Ongewenste omgangsvormen.** Het gaat hier om 'sociale' veiligheidsrisico's. Met 'ongewenste omgangsvormen' wordt bedoeld op iedere vorm van sociale interactie waarbij sprake is van factoren van direct of indirect onderscheid in de arbeidssituatie die stress teweegbrengen, met inbegrip van intimidatie, seksuele intimidatie, agressie, geweld en pesten.⁶
- **Zakelijke integriteit.** Er bestaat daarnaast een categorie integriteitsschendingen die ziet op onderwerpen als fraude, omkoping, diefstal, privacy schendingen, misbruik van bedrijfsmiddelen, etc.

Grafiek 1: *Overzicht meldingen afgelopen vier jaar*

⁶ Artikel 1 van Regeling vertrouwenspersonen integriteit en ongewenste omgangsvormen OCW 2019

In de uitwerking van de mogelijke scenario's wordt aandacht besteed op welke categorie(en) het IM&V zich kan richten.

Voor een overzicht van de verdeling van de typen meldingen is gekeken naar een rapport van Navex. Navex is een Amerikaanse compliance dienstverlener en wereldwijd de grootste aanbieder van software voor het doen van meldingen. Het rapport is gebaseerd op een database van 3.255 organisaties en 1.411.158 meldingen (Navex, 2020).⁷ In grafiek 1 wordt een overzicht gegeven van de meldingen die de afgelopen vier jaar zijn gedaan. Hieruit blijkt dat circa 7% van de meldingen valt onder misstanden op het gebied van milieu, gezondheid, veiligheid. Dit is grofweg in lijn met de ervaringen van een geïnterviewde meldpuntexpert, die aangaf dat ongeveer 10% van de meldingen gaat over misstanden ten aanzien van milieu, gezondheid, veiligheid. Verder de meeste meldingen gaan over ongewenste omgangsvormen.

Voor het waarborgen van de interne en de externe veiligheid, is niet alleen de categorie 'milieu, gezondheid, veiligheid' van belang. Sociale veiligheidsrisico's, die voortvloeien uit ongewenste omgangsvormen, kunnen ook een effect hebben op de veiligheid. Een meldpuntexpert benadrukte dat ongewenste omgangsvormen kunnen leiden tot een onveilige situatie met gevaar voor de gezondheid, veiligheid of het milieu. Net als in iedere andere industrie spelen sociale verhoudingen een belangrijke rol in de (petro)chemische industrie, maar bij werk met gevaarlijke stoffen is het van extra belang dat men vrijuit durft te spreken. Te denken valt aan de situatie waarbij een ondergeschikte aan zijn manager geen twijfel over de veiligheid van een bepaalde procedure durft te uiten omdat hij wordt gepest. Zoals één van de geïnterviewde industrie-experts zei: "De 'zachte' elementen spelen een rol in je veilig voelen om te melden. Denk aan kleinerende of dreigende opmerkingen, zoals 'doe maar rustig aan, anders hoef je niet meer te komen'. In dat laatste geval gaat het bijvoorbeeld echt om commerciële druk. Die druk wordt in de praktijk ervaren. Daarom adviseer ik om het meldpunt ook open te stellen voor niet harde veiligheid-gerelateerde zaken.

Om te voorkomen dat de scope van het IM&V te breed wordt, is in een interview met een meldpuntexpert gesuggereerd om weliswaar meldingen over ongewenste omgangsvormen en zakelijke integriteit toe te staan, maar alleen als die ook kunnen gevolg hebben voor de 'harde' veiligheid. Het is echter lastig om ook daadwerkelijk aan te tonen dat een ongewenste omgangsvorm leidt tot een gevaarlijke situatie op het gebied van milieu, gezondheid en veiligheid. Daarom kan worden overwogen om het IM&V in eerste instantie alleen te richten op meldingen die direct betrekking hebben op de 'harde' veiligheid. Als het IM&V zichzelf heeft bewezen en er in een later stadium vraag ontstaat naar een bredere scope, dan kan dit tegen die tijd worden aangepast.

⁷ Navex biedt weliswaar de best beschikbare dataset, maar hierbij wordt aangetekend dat de Nederlandse situatie anders kan zijn dan uit de wereldwijde statistieken naar voren komt.

3.3 *Waar*

Veiligheid Voorop richt zich op Brzo-bedrijven uit de (petro)chemische industrie. Eind 2019 waren er 405 Brzo-inrichtingen in Nederland, waarvan er 308 in de (petro)chemische industrie actief zijn. Deze bedrijven zijn bijvoorbeeld betrokken bij de raffinage en verwerking van olie en olieproducten, de fabricage en verwerking van chemische producten, de opslag en transport van (petro)chemische producten en de afvalverwerking. Van die bedrijven zijn er 268 aangesloten bij Veiligheid Voorop via een lidmaatschap bij een van de brancheorganisaties en/of deelname aan een van de regionale veiligheidsnetwerken (Veiligheid Voorop 2020-b).⁸ Dit betekent dat 40 (petro)chemische Brzo-bedrijven niet zijn aangesloten bij Veiligheid Voorop.

Daarnaast is er een groot aantal bedrijven dat actief is in de (petro)chemie en werkt met relatief grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen, maar niet de status van Brzo-bedrijf heeft. Wanneer werknemers (kunnen) worden blootgesteld aan gevaarlijke stoffen moeten de aard, de mate en de duur van die blootstelling aan gevaarlijke stoffen worden beoordeeld om de gevaren voor de werknemers te bepalen.⁹ Omdat ook bij deze bedrijven ernstige ongelukken met gevaarlijke stoffen kunnen voorkomen, is het waardevol als ook meldingen over deze bedrijven kunnen worden behandeld binnen het IM&V.

3.4 *Scenario's*

Er zijn verschillende scenario's mogelijk voor de uitwerking van het IM&V. In dit rapport is gekozen om de vier scenario's uit te werken die getrap resulteren in een steeds uitgebreider opgezet IM&V.

Deze vier scenario's (A, B, C en D) worden onderstaand kort toegelicht en samengevat in tabel [1].

Scenario A: Huidige situatie behouden

Er kan voor worden gekozen om de huidige situatie onveranderd te houden. Er komt geen IM&V en er wordt vertrouwd op bestaande interne meldsystemen bij bedrijven en externe meldingen bij toezichthouders. Hoewel de interne structuren primair zijn ingericht op meldingen van werknemers, kunnen ketenpartners veelal ook een melding doen. Het is afhankelijk per bedrijf wat voor soort meldingen gemaakt kunnen worden. Dit scenario is met name relevant als er geen draagvlak is voor een van de andere drie scenario's.

Scenario B: Lichte opzet

Het lichte scenario houdt in dat er alleen meldingen bij het IM&V gedaan kunnen worden over misstanden op het gebied van veiligheid, milieu en gezondheid. Bovendien vallen alleen Brzo-bedrijven binnen de scope. Meldingen kunnen worden gedaan door ketenpartners, contractors,

---

⁸ De aansluitgraad – gedefinieerd als de procentuele verhouding tussen het aantal inrichtingen dat is aangesloten bij Veiligheid Voorop en het aantal (petro)chemische Brzo-inrichtingen – bedroeg dus 87%.

⁹ Artikel 4.2 Arbobesluit jo art. 5 Arbowet. Aanvullende eisen in artikelen 4.6, 4.13 en 4.15 Arbobesluit

leveranciers, afnemers, bezoekers, etc.. Werknemers kunnen niet met meldingen terecht bij het IM&V over personen of kwesties binnen datzelfde bedrijf; die moeten worden gemeld via interne kanalen.

Scenario C: Tussenopzet

In het tussenscenario staat het IM&V ook open voor werknemers. Zij mogen meldingen doen over misstanden op het gebied van veiligheid, milieu en gezondheid. Daarnaast kunnen in dit scenario niet alleen meldingen gedaan worden over Brzo-bedrijven, maar alle bedrijven die actief zijn in de (petro)chemische sector, waaronder (net-niet) Brzo-bedrijven. Zo kan het IM&V een completer beeld vormen van de gehele keten.

Scenario D: Uitgebreide opzet

Bij een uitgebreide opzet wordt het IM&V opengesteld voor de breedst mogelijke groep melders. Niet alleen ketenpartners, contractors, leveranciers, afnemers en bezoekers kunnen een melding doen, maar ook werknemers, omwonenden en andere belanghebbenden. Behalve meldingen over misstanden op het gebied van veiligheid, milieu en gezondheid kunnen zij ook meldingen doen over integriteitsschendingen en ongewenste omgangsvormen. Het IM&V richt zich in dit scenario niet alleen op (net-niet) Brzo-bedrijven, maar eveneens alle bedrijven actief in de (petro)chemische sector.

Tabel 1: *Overzicht alle scenario's t.a.v. IM&V*

	A. Huidige situatie	B. Lichte opzet	C. Tussenopzet	D. Uitgebreide opzet
Wie?	-	- Ketenpartners - Contractors - Leveranciers - Afnemers - Bezoekers	- Ketenpartners - Contractors - Leveranciers - Afnemers - Bezoekers - Werknemers intern	- Ketenpartners - Contractors - Leveranciers - Afnemers - Bezoekers - Werknemers intern - Omwonenden - Overige belanghebbenden
Wat?	-	- Schendingen regelgeving - Misstanden veiligheid, milieu en gezondheid	- Schendingen regelgeving - Misstanden veiligheid, milieu en gezondheid	- Schendingen regelgeving - Misstanden veiligheid, milieu en gezondheid - Integriteitsschendingen* - Ongewenste omgangsvormen*
Waar?	-	- Brzo-bedrijven - Net-niet-Brzo-bedrijven	- Eigen bedrijf - Brzo-bedrijven - Net-niet-Brzo-bedrijven - Overige (petro) chemische bedrijven	- Eigen bedrijf - Brzo-bedrijven - Net-niet-Brzo-bedrijven - Overige (petro) chemische bedrijven

* Voor zover die kunnen leiden tot een schending van regelgeving of een misstanden op het gebied van veiligheid, milieu en gezondheid.

In hoofdstuk twee zijn de voor- en nadelen van een IM&V uiteengezet. Wanneer deze voor- en nadelen worden gelegd naast de verschillende scenario's voor het instellen van een IM&V, wordt duidelijk dat de voordelen groter zijn naarmate het scenario uitgebreider is. Evenzeer geldt dat nadelen zullen groter zijn naarmate voor een uitgebreider scenario wordt gekozen. In onderstaande tabel is met kleur aangegeven hoe de voor- en nadelen zich verhouden tot de verschillende scenario's. Daarbij betekent een rode kleur dat in een scenario niet wordt geprofiteerd van een voordeel dan wel dat last wordt ondervonden van een nadeel. Een groene kleur betekent dat in een scenario wel wordt geprofiteerd van een voordeel dan wel dat geen last wordt ondervonden van een nadeel. De gradaties in kleur geven aan in hoeverre het voor- of nadeel wordt ondervonden.

Tabel 2: *Voor- en nadelen verschillende scenario's*

		A Huidig	B Licht	C Tussen	D Uitgebreid
Pro	Extra kanaal om meldingen te ontvangen				
	Waarborg op correcte afhandeling van meldingen				
	Voorkomen van melding bij toezichthouder/ media				
	Ontvangen van signalen van meerdere kanten				
	Mogelijk om preventief actie te ondernemen				
	Grotere veiligheidsbeleving				
	Ook niet-aangesloten bedrijven betrekken				
	Completer beeld van chemieketen				
	Betere relatie met overheid, media en maatschappij				
	Geen negatieve reacties van investeerders of beleggers				
Con	Instellen en in stand houden kost tijd en geld				
	Risico ontstaan van 'klikcultuur'				

4

AANDACHTSPUNTEN VOOR SUCCESVOLLE IM&V

Het is absoluut noodzakelijk om ervoor te zorgen dat de regeling en protocollen die een IM&V in werking stelt passend zijn (Skivenes en Trygstad, 2015). Uit de literatuur en interviews komt een aantal belangrijke aandachtspunten naar voren voor het inrichten van een IM&V. In dit hoofdstuk worden deze aandachtspunten nader toegelicht.

4.1 *Aantal meldingen*

Uit de cijfers van Navex, een Amerikaanse leverancier van software voor meldingen, blijkt dat de mediaan van meldingen bij vertrouwenspersonen per duizend medewerkers al jarenlang 14 bedraagt.¹⁰ Het aantal meldingen bij vertrouwenspersonen varieert echter aanzienlijk tussen bedrijven en bedrijfstakken¹¹, zoals blijkt uit onderzoek bij meer dan 1000 Amerikaanse beursgenoteerde bedrijven (Stubben en Welch, 2020). Een aantal van die industrieën lijkt op de (petro)chemische industrie, bijvoorbeeld omdat zij in hun productieproces veel chemische stoffen gebruiken. Het gemiddeld aantal rapportages in deze categorieën bedraagt 13 per duizend medewerkers.¹² Grofweg mogen voor interne vertrouwenspersonen dus circa 13 à 14 meldingen per duizend medewerkers worden verwacht.¹³

Het is evenwel niet eenvoudig om in te schatten hoeveel meldingen een IM&V zou kunnen verwachten, ook omdat dit afhangt van de opzet waarvoor wordt gekozen. Niettemin wordt hieronder enige duiding gegeven.

Er werken circa 53.600 mensen in de Nederlandse (petro)chemische industrie (CBS, 2018). Daarvan heeft circa 48% een technische rol en houdt 7% zich bezig met transport en logistiek, samen ruim 28.300 personen (UWV, 2019). In dit onderzoek wordt ervanuit gegaan dat zij direct of indirect invloed kunnen uitoefenen op de veiligheid in de industrie. Uitgaande van 13 à 14 meldingen per duizend medewerkers zou dit betekenen dat er jaarlijks 368 tot 396 meldingen verwacht kunnen worden bij interne vertrouwenspersonen.

Ongeveer 7 – 10% van de meldingen gaat over 'harde' veiligheid op het gebied van milieu, gezondheid, veiligheid (zie paragraaf [3.2]). Dit gaat echter over alle sectoren, dus ook sectoren

¹⁰ Opvallend is wel dat 19% van de bedrijven in hun sample meer dan 50 meldingen per 1000 medewerkers ontvangt.

¹¹ Andere factoren: Bijvoorbeeld snel groeiende bedrijven en bedrijven met meer werknemers ontvangen minder meldingen per werknemer, hun rapporten bevatten minder informatie en worden minder vaak geraadpleegd door het management. Meer winstgevendende bedrijven ontvangen minder meldingen per medewerker, maar de rapporten bevatten meer informatie en worden vaker geraadpleegd.¹⁰ Opvallend is wel dat 19% van de bedrijven in hun sample meer dan 50 meldingen per 1000 medewerkers ontvangt.

¹² Navex biedt weliswaar de best beschikbare dataset, maar hierbij wordt aangetekend dat de Nederlandse situatie anders kan zijn dan uit de wereldwijde statistieken naar voren komt.

¹³ Meldingen over onveilige situaties bij managers en via meer reguliere SHE-rapportagesystemen zijn hier dus niet in verwerkt. Dat type melding komt bij de interviews veel vaker voor.

Tabel 3: *Rapportages industrie per 1.000 medewerkers*

Rapportages per 1.000 medewerkers	
Industrie	Rapporten
Energie*	17,01
Materialen*	7,56
Kapitaalgoederen	9,83
Commerciële en professionele diensten	6,76
Vervoer*	13,63
Auto's en componenten*	11,30
Verbruiksgoederen en kleding	9,07
Consumer services	21,97
Detailhandel	17,77
Detailhandel in levensmiddelen en basisproducten	22,19
Voedsel, drank en tabak	6,62
Huishoudelijke en persoonlijke producten	43,60
Zorgapparatuur en -diensten	11,15
Farmaceutica, biotechnologie en life sciences*	17,38
Banken	16,21
Diversen financiële sector	5,81
Verzekeringen	11,78
Software en diensten	7,35
Technologische hardware en apparatuur	5,09
Halfgeleiders en halfgeleiderapparatuur	4,23
Telecommunicatiediensten	14,26

waarbij 'harde veiligheid' veel minder relevant is. Het is daarom aannemelijk dat de getallen voor de (petro)chemische industrie veel hoger liggen. Hieronder gaan wij uit van dubbel zo hoog.

Het aantal meldingen bij interne vertrouwenspersonen zegt alleen nog niet zo veel over het aantal meldingen dat kan worden verwacht bij een IM&V. Omdat een sectorbreed meldpunt relatief onbekend is, zijn er nog geen cijfers over het aantal meldingen bij een IM&V. Aangezien intern melden bij bedrijven de voorkeur heeft boven extern melden, bereiken meldingen alleen een IM&V indien een melder niet wil of kan melden bij een intern meldpunt. Dat maakt dat het IM&V minder meldingen kan verwachten dan er in totaal worden gedaan. De schatting is dat 80% van deze

meldingen intern kan worden afgedaan.¹⁴ Dit zou betekenen dat het IM&V jaarlijks zo'n 10 à 15 meldingen kan verwachten die intern niet konden worden afgehandeld.

Daarbij wordt aangetekend dat het IM&V in het beginstadium minder meldingen kan verwachten en pas wanneer het systeem is bewezen, ook meer meldingen binnenkomen.

Uit interviews blijkt dat weinig meldingen binnen een bedrijf of meldpunt niet hoeft te betekenen dat er ook daadwerkelijk geen onveilige situaties zijn te melden. Men kan zich in zo'n geval afvragen of het meldpunt voldoende bekend en bereikbaar (laagdrempelig) is of dat er wellicht een gesloten cultuur heerst waarbinnen het *not done* is om niet-integer gedrag tegen te gaan door het aan de orde te stellen (Hoekstra en Belling, 2003). Een meldpuntexpert wees erop dat het niet ontvangen van meldingen daarom bezwaarlijker is dan het wel ontvangen van meldingen.

4.2 *Anonimiteit, privacy & repercussies*

Dankzij meldingen kunnen onveilige situaties worden weggenomen en wordt het mogelijk te leren van onveilige situaties. Het krijgen van voldoende meldingen is dan ook van groot belang (Veiligheid Voorop, 2020-a). Om dit te bereiken moet een cultuur van sociale veiligheid worden gecreëerd waarin mensen zich gestimuleerd voelen om afwijkingen te melden (Miceli, 2009). Er moet worden gestreefd naar een 'restorative just culture', waarbij de nadruk niet ligt op de schuldvraag, maar op het herstellen van vertrouwen en de relatie.

Wanneer er nog geen sprake is van een 'restorative just culture' moet een meldpunt de benodigde bescherming bieden aan potentiële melders van een onveilige situatie om te slagen (Min. BZK, 2008). Meestal zijn dat loyale en betrokken personen (HvK, 2017). In een aanzienlijk deel van de organisaties heersen echter gevoelens van onveiligheid en durven medewerkers misstanden niet te melden (HvK, 2018). Zo geeft in een enquête onder ruim 4000 ambtenaren 13% aan vermoedens van misstanden te hebben. Daarvan zegt ongeveer een derde dit vermoeden niet te melden. Een belangrijke reden is dat men bang is voor negatieve gevolgen voor zichzelf (Min. BZK, 2008). De melder zou niet moeten hoeven vrezen voor vergeldingsmaatregelen. Een meldpunt dat de vertrouwelijkheid niet kan garanderen, wordt doorgaans niet in vertrouwen genomen (Hoekstra en Belling, 2003). Als een potentiële melder niet durft te melden, zullen onveilige situaties verergeren, met alle risico's en gevolgen van dien (HvK, 2018). Hierbij kan worden opgemerkt dat uit interviews volgt dat veelal de manager de persoon is waar moet worden gemeld. Dit helpt vaak niet om de drempel te verlagen voor een potentiële melder om een melding te doen. Wanneer er een melding wordt gedaan, is het zaak om te concentreren op de onveilige situatie die in de melding wordt genoemd en niet op het bekritisieren van de melder (Miceli, 2009).

¹⁴ Daar staat tegenover dat het IM&V ook expliciet kan open staan voor meldingen van ketenpartners en andere belanghebbenden naast de eigen medewerkers, hetgeen juist kan resulteren in meer meldingen.

Door de mogelijkheid te bieden om anoniem te melden, wordt de drempel voor melden zo laag mogelijk gehouden. Meer dan 28% van de melders bij interne meldsystemen kiest ervoor om anoniem te blijven (Stubben en Welch, 2020). Zoals een meldpuntexpert aangaf, is in die gevallen in feite sprake van een vertrouwensbreuk tussen het bedrijf en de melder. Wel kan melders duidelijk worden gemaakt dat anoniem melden niet de voorkeur geniet, maar beter is dan zwijgen (Lewis, 2011). Onderzoek wijst uit dat anonieme meldingen meer informatie bevatten over de vermeende activiteit en vaker worden beoordeeld door het management. Het management concludeert echter minder snel dat de melding in het anonieme rapport voldoende is onderbouwd (Stubben en Welch, 2020).

Voor het IM&V betekent dit dat deze op de juiste manier moet worden ingericht om vertrouwen te kunnen bieden aan twijfelende potentiële melders om toch een melding te doen. Uiteindelijk melden mensen vanuit het gedachtegoed om een bedrijf beter te maken, aldus een industrie-expert. Een voorwaarde hiervoor is dat het IM&V de vertrouwelijkheid van de melder desgewenst garandeert. Het uitgangspunt is hierbij dat de case coördinator op de hoogte is van de identiteit van de melder, maar het Veiligheidscollege en het beklagde bedrijf niet. Alleen met uitdrukkelijke toestemming van de melder zal de case coördinator van het IM&V dan de identiteit van de melder delen met anderen.

Mogelijk zijn er tevens potentiële melders die geheel anoniem willen blijven, zodat hun identiteit zelfs bij de case coördinator niet bekend is. Dit is echter niet mogelijk in de geschetste scenario's B en C.¹⁵ In beide scenario's wordt immers afgebakend wie de melding mag doen en dit zal moeten worden beoordeeld door de case coördinator.

Met het faciliteren van anonieme meldingen bestaat het risico dat bij het IM&V meldingen binnenkomen die te kwader trouw zijn, zoals een medewerker die ondermaats presteert en die met lichtzinnige meldingen voor afleiding wil zorgen (Stubben en Welch, 2020) of een concurrent die onterechte meldingen doet. Uit de interviews komt echter naar voren dat ervaring leert dat de overgrote meerderheid van de meldingen te goeder trouw wordt gedaan – ook als de melding achteraf niet over een misstand bleek te gaan. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van een misverstand bij de melder over de feitelijke situatie. Slechts bij hoge uitzondering zit er een melding met kwade bijbedoelingen tussen. In het onderzoek naar zo'n melding, komen de kwade bijbedoelingen normaal gesproken snel naar boven.

Tegelijkertijd moet worden voorkomen dat meldingen te lichtzinnig worden afgehandeld omdat anders werknemers met gegronde zorgen snel concluderen dat er te weinig gebeurt met een melding. Zo ontstaat een vicieuze cirkel waarin steeds minder vaak onveilige situaties worden gemeld, zodat weinig corrigerende maatregelen worden getroffen, waarop potentiële melders reageren door minder snel te melden (Miceli, 2009).

---

¹⁵ Overigens is dit ook niet mogelijk bij scenario A, simpelweg omdat er in dat scenario geen IM&V wordt ingesteld.

Ook komt het uiteraard voor dat de melding niet wordt bewezen. Dit is volgens de geïnterviewde partijen geen reden om af te zien van het IM&V. Daarnaast wees één van meldpuntexperts er nog op dat de kans bestaat dat een undercover journalist een melding doet, bijvoorbeeld om te controleren of de melding goed wordt afgehandeld.

Overigens moet in alle gevallen de privacy van de melder worden gewaarborgd met het oog op de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Dit betekent dat in de verdere uitwerking van het IM&V het proces van een melding, onderzoek, rapportage en afhandeling nauwgezet moet worden beschreven.

4.3 *Onafhankelijkheid*

Alle betrokkenen, maar de melders in het bijzonder, moeten kunnen vertrouwen op de onafhankelijkheid van het meldpunt. Alleen een onafhankelijk meldpunt kan tot een eerlijk, objectief oordeel komen. Dit is van belang voor zowel de melder als de beklaagde. Daarbij gaf een meldpuntexpert expliciet aan dat potentiële melders vaak een voorkeur hebben om te melden bij een onafhankelijke externe partij, omdat zij er niet altijd zeker van zijn dat een interne melding onafhankelijk en neutraal wordt afgehandeld.

Het IM&V moet dus zijn onafhankelijkheid waarborgen in de statuten en het eventuele huishoudelijk reglement. Er moet worden verzekerd dat individuele bedrijven geen invloed kunnen uitoefenen op verwerking van een melding door de case coördinator of de besluitvorming daarover in het Veiligheidscollege. Uiteraard wordt het bedrijf waarover de melding gaat wel gehoord binnen het onderzoek naar de melding.

Leden van het Veiligheidscollege moeten integer handelen. Bovendien moeten de leden van het Veiligheidscollege volledig onafhankelijk werken. Verschillende industrie-expert wezen erop dat het belangrijk is dat de leden van het Veiligheidscollege diepgaande kennis van de sector hebben en tevens beschikken over statuur en gezag binnen de sector. Hoewel zij zullen worden geselecteerd op hun kennis en ervaring, moet ervoor worden gewaakt dat die kennis of ervaring resulteert in een (schijn van) belangenverstremgeling.

4.4 *Samenstelling van Veiligheidscollege*

Het is van het grootste belang dat een potentiële melder het vertrouwen heeft dat het meldpunt in staat is om een melding te kunnen onderzoeken en beoordelen. Leden van het Veiligheidscollege moeten de chemische keten goed kennen, maar ook kritisch kunnen zijn. Zij moeten bovendien

verschillende achtergronden hebben. Een geïnterviewde voegde daaraan toe dat het kan helpen als potentiële melders zich bovendien kunnen identificeren met een lid van het Veiligheidscollege. De leden zouden dus niet allemaal (ex-)directeuren moeten zijn, maar bijvoorbeeld ook een vertegenwoordiger uit een ondernemersraad of met een vakbondsachtergrond. Vooraf dient een profielschets te worden opgesteld voor de leden van het Veiligheidscollege.

Wat betreft de samenstelling van het Veiligheidscollege bestond er onder de geïnterviewden een voorkeur voor drie tot vijf leden. Met dit beperkte en oneven aantal kan het college snel en daadkrachtig werken. Hoe uitgebreider het scenario, hoe flexibeler en groter het Veiligheidscollege moet zijn. In het uitgebreide scenario (D) dient er namelijk ook iemand in te zitten die ervaring heeft op het gebied van ongewenste omgangsvormen. Voor de tussenopzet (C) zou gedacht kunnen worden aan de volgende opbouw:

- 1x oud-directeur of operationeel manager van Brzo-bedrijf uit (petro)chemische keten
- 1x Expert Veiligheidskunde, bijv. oud-SHEQ manager of expert uit academie
- 1x Personeelsvertegenwoordiger, zoals iemand van de vakbond of uit de Ondernemingsraad

Aan het standaard Veiligheidscollege wordt één iemand toegevoegd die kan invallen in geval van een (mogelijke) belangenverstremgeling van één van de vaste leden van het Veiligheidscollege bij een specifieke melding. Om ervoor te zorgen dat het Veiligheidscollege ook in een gewijzigde samenstelling consequent werkt, wordt de werkwijze van het Veiligheidscollege in procedures nader vastgelegd. Zo nodig kan het Veiligheidscollege extra informatie inwinnen bij externe experts,

Organogram IM&V

bijvoorbeeld met een juridische of een psychologische achtergrond. Deze experts kunnen worden ingeschakeld wanneer expertise van buiten de sector gewenst is.

In haar werkzaamheden wordt het Veiligheidscollege ondersteund door een secretariaat. Dit secretariaat zal bijdragen aan de inhoudelijke onderzoeken en de besluitvorming ondersteunen, daarbij geïnstrueerd door het Veiligheidscollege. In de praktijk zal het secretariaat het onderzoek grotendeels uitvoeren, waarna het oordeel daarover wordt gelaten aan het Veiligheidscollege.

4.5 *Wijze van melden*

Het is belangrijk dat het de melder zo makkelijk mogelijk wordt gemaakt om een melding te doen. Uit de interviews blijkt dat bedrijven en meldpunten vaak verschillende communicatiemiddelen gebruiken om meldingen te ontvangen. Zo kan de melder zelf bepalen welk middel zijn voorkeur heeft. Te denken valt aan een telefoonlijn, waarbij de melder direct een boodschap in kan spreken. Het is daarbij belangrijk dat de ontvanger van de melding de melder snel te woord kan staan en kan helpen. Daarnaast wordt vaak gebruik gemaakt van een webformulier, waarbij de melder bijvoorbeeld het type schending, de handeling, schade en een korte omschrijving indient. Dit geeft het meldpunt wellicht wat meer gestructureerde informatie, maar het kan tegelijkertijd ook een drempel opwerpen voor de melder, omdat invullen doorgaans meer tijd kost dan een telefoonnummer bellen. Er kan uiteraard ook een centraal emailadres worden ingesteld.

Er zijn meerdere bedrijven die technologie hebben ontwikkeld en software aanbieden aan bedrijven om het melden en verwerken van signalen te vergemakkelijken. De software kan o.a. een vertaalfunctie bieden en anoniem melden mogelijk maken. Ook kan de software het gemakkelijker maken om tijdens het werk een melding te doen, waarin direct kan worden aangegeven hoe nijpend de situatie is, bijvoorbeeld een foto te uploaden. Deze communicatie is direct gekoppeld aan een casemanagement systeem. In dergelijke systemen kan worden gevolgd wat er met de melding wordt gedaan en wanneer deze al dan niet is opgelost. Met een inschatting van 10 à 15 meldingen lijkt het eenvoudiger om te starten met een webformulier/app en telefoonnummer voor het IM&V. De laagdrempeligheid voor de melder staat hierbij voorop. De keuze voor de wijze van melden zou in een volgend stadium verder uitgewerkt moeten worden.

Meldingen dienen voldoende concreet te worden afgebakend. Een duidelijke melding geeft het IM&V houvast in de behandeling van meldingen. Het zorgt ervoor dat bijvoorbeeld duidelijk wordt wanneer meerdere meldingen over dezelfde onveilige situatie binnenkomen en dat sneller duidelijk wordt dat een melding voortkomt uit verkeerde beweegredenen. Waar meldingen onvoldoende zijn onderbouwd, kan de case coördinator voorlichting geven aan de melder (Miceli, 2009).

In protocollen zal duidelijk beschreven moeten zijn waaraan een melding moet voldoen om in behandeling te worden genomen. In een later stadium zal duidelijk moeten worden uitgewerkt hoe een melding moet worden ingevuld. Het formulier moet zoveel mogelijk praktisch zijn, om de drempel tot melden zo laag mogelijk te houden. De volgende gegevens worden gevraagd voor een melding:

1. Gegevens melder. Hoewel een melding anoniem kan worden gedaan, moet zijn identiteit wel bekend zijn bij de case coördinator (die deze verder vertrouwelijk behandelt)
2. De reden waarom niet intern is gemeld
3. Datum en locatie van de gevaarlijke situatie
4. Omschrijving van de gevaarlijke situatie
5. Mate van urgentie. De vraag is hoe snel de melding opgepakt zou moeten worden. Dit kan bijv. aangeduid worden op een schaal van één tot drie.
6. Waarschijnlijke oorzaak van de gevaarlijke situatie
7. Analyse van de causaliteit tussen de situatie en het gevaar op basis van het ABON-systeem. De vraag is daarbij in hoeverre de situatie leidt tot gevaar of daartoe kan leiden. Dit kan op vier niveaus: (a) waarschijnlijk, (b) mogelijk, (c) niet vast te stellen, (d) niet waarschijnlijk.

4.6 *Afhandeling bij IM&V: werkwijze*

In deze paragraaf wordt de werking van het uitgebreide scenario als uitgangspunt genomen, omdat aan de hand hiervan het best kan worden verduidelijkt hoe een IM&V zou werken.

Het meldpunt wordt bemenst door een telefonist die de melding ontvangt. Hierbij zal de telefonist de benodigde informatie voor een complete melding opvragen bij de melder. Vervolgens wordt de melder gekoppeld aan de case coördinator. De case coördinator is er om de melder bij de staan, procesbegeleiding te bieden en de melding naar tevredenheid van de melder af te wikkelen. Samen bespreken de melder en case coördinator de mogelijke vervolgstappen.

Op basis daarvan kan de melder besluiten om de melding alsnog intern te doen of om naar het bevoegd gezag te stappen. Het is uiteraard ook mogelijk dat de melder besluit om zijn melding voor te leggen aan het Veiligheidscollege. Met deze insteek is de melding immers hoogstwaarschijnlijk ook gedaan. Het is niet het doel van de case coördinator om zoveel mogelijk meldingen naar het Veiligheidscollege te geleiden of juist de melding niet te laten escaleren. De case coördinator is dus onpartijdig. De case coördinator staat in nauw contact met de melder en koppelt ten alle tijden ontwikkelingen over het proces terug.

Wanneer de melding wordt gedaan bij het Veiligheidscollege, wordt door het Veiligheidscollege onderzoek ingesteld naar de melding. Daarbij neemt het bureau het grootste deel van het praktische onderzoek voor zijn rekening en adviseert het bureau het college over de vervolgstappen. Daarbij wordt uiteraard volledige vertrouwelijkheid in acht genomen en wordt ook altijd contact gezocht met het bedrijf waarover de melding gaat, zodat hoor en wederhoor wordt toegepast. Zo wordt een zo compleet mogelijk beeld gevormd over de melding en situatie en kan het Veiligheidscollege hierover uiteindelijk een gedegen advies uitbrengen.

Na afronding van het onderzoek kan het Veiligheidscollege concluderen dat de melding niet relevant is of gebaseerd is op een misverstand. In dat laatste geval kan worden volstaan met het bespreken van de situatie met de betrokken partijen. Volgens een industrie-expert kan het Veiligheidscollege op die manier bijdragen aan onderling begrip in de sector. Te denken valt aan een chauffeur die zich zorgen maakt over een roestende leiding die in de praktijk zorgvuldig wordt gemonitord door de inspectie van het betreffende bedrijf.

Wanneer het Veiligheidscollege concludeert dat terecht een melding is gedaan, zal het een advies geven aan het desbetreffende bedrijf voor verbetering. Samen met het bedrijf en eventueel de melder wordt gewerkt aan oplossingen om de onveilige situatie weg te nemen. Het IM&V staat voor het verbeteren van het zelfreinigende vermogen van de sector. Er wordt daarom ingezet om meldingen zoveel mogelijk in samenspraak met het bedrijf af te handelen. De uitkomst van het onderzoek wordt altijd teruggekoppeld aan de melder.

Het is mogelijk dat een bedrijf een advies van het Veiligheidscollege ter verbetering van de veiligheid niet ter harte neemt en hier geen bevredigende toelichting voor geeft. In zo'n geval zal het Veiligheidscollege proberen nogmaals in overleg met het bedrijf te treden. Als dit niet tot een oplossing leidt kan er als laatste oplossing voor worden gekozen om de melder met klem te adviseren om de uitkomst van het onderzoek te delen met het bevoegd gezag, dat vervolgens nader onderzoek naar het bedrijf zal doen en indien nodig handhavend optreedt. Uit de arbeidsomstandighedenwet volgt dat een werknemer wettelijk bevoegd is het werk te onderbreken indien en zolang er naar zijn oordeel ernstig gevaar is voor personen. Deze onderbreking dient zo spoedig mogelijk te worden gemeld bij de aangewezen toezichthouder. Bij een afwijzende reactie van het desbetreffende bedrijf, zal het IM&V de melder tevens wijzen op deze mogelijkheid.

Het IM&V is geen geschilbeslechtend instrument van zelfregulering (Baarsma et al., 2010). Bij het IM&V gaat het om het wegnemen van onveilige situaties, niet om het oplossen van geschillen. De onderzoeken van het Veiligheidscollege gaan bovendien niet in op schuld of aansprakelijkheid. Er wordt weliswaar een advies gegeven door het Veiligheidscollege, maar dit advies heeft niet de kracht van een vonnis. Het betreffende bedrijf kan zelf beslissen om een advies al dan niet op te volgen. Het Veiligheidscollege kan dus niet zelf een strafmaatregel, zoals naming & shaming,

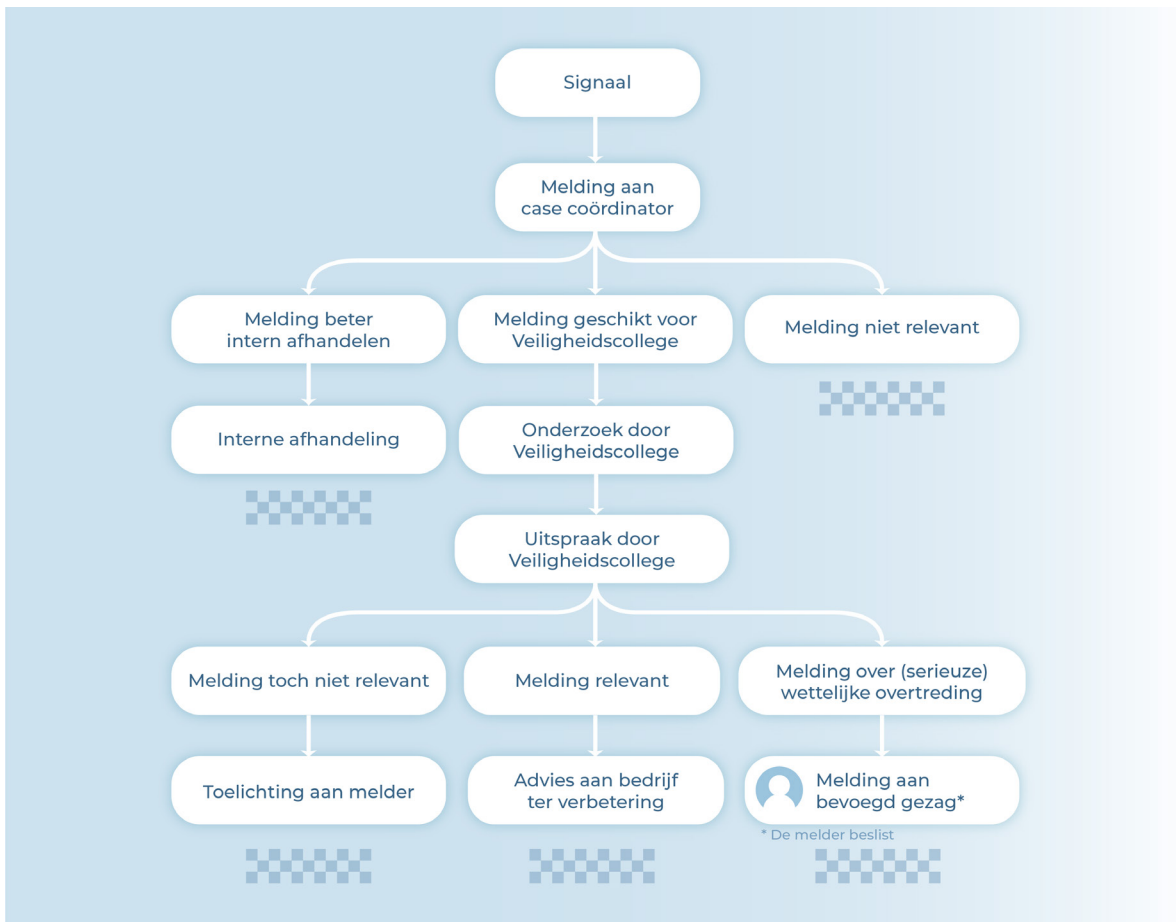
opleggen. Wanneer een advies van het IM&V niet wordt opgevolgd, kan de melder wel besluiten daarmee naar het bevoegd gezag te stappen.

4.7 Afhandeling door Veiligheidscollege: inhoudelijk

Na het ontvangen van een melding en het doorgeleiden van de melding door de case coördinator doet het Veiligheidscollege onderzoek naar de feiten en gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan. Wanneer wordt vastgesteld dat de veiligheid inderdaad niet op het optimale niveau is, zal het Veiligheidscollege aanbevelingen doen om de bestaande situatie te verbeteren en soortgelijke situaties in de toekomst te voorkomen. Wanneer de melding gegrond is, dienen snel corrigerende maatregelen te worden getroffen door het bedrijf (Miceli, 2009).

De ontwikkeling van veiligheidskunde en risicomanagement in de (petro)chemische industrie heeft zich sterk ontwikkeld. De nadruk lag voorheen op regels en techniek, maar later is er in toenemende mate aandacht voor managementsystemen en cultuur (Royal HaskoningDHV, 2018). Zoals een

Stroomschema

industrie-expert aangaf: de chemie bereikt het punt waar extra veiligheidsregels contraproductief worden. Het idee van een industrie-breed meldpunt en een veiligheidscollege past binnen die ontwikkeling. Het IM&V kan een impuls geven aan de veiligheidscultuur doordat mensen die actief zijn in de (petro)chemische keten worden gestimuleerd om zelf scherp te zijn op onveilige situaties.

Bij het behandelen van een melding zal het Veiligheidscollege zich niet alleen baseren op hun praktijkervaring, maar ook op wetenschappelijke inzichten, zoals het vlinderdasmodel, de incubatietheorie, het Zwitserse kaasmodel, de normal accident-theorie of het drift to danger-model (Wiering et al., 2019).

In uitzonderlijke gevallen kan het zijn dat de melding betrekking heeft op een serieuze onrechtmatige daad. Dan adviseert het Veiligheidscollege de melding te doen bij het bevoegd gezag.

In (zeer) extreme gevallen kan informatie uit een melding een verplichting opleggen aan het Veiligheidscollege om het strafbare feit aan te geven. Die verplichting in Nederland is beperkt tot bepaalde ernstige misdrijven, zoals moord, doodslag, verkrachting of dreiging voor de staat.

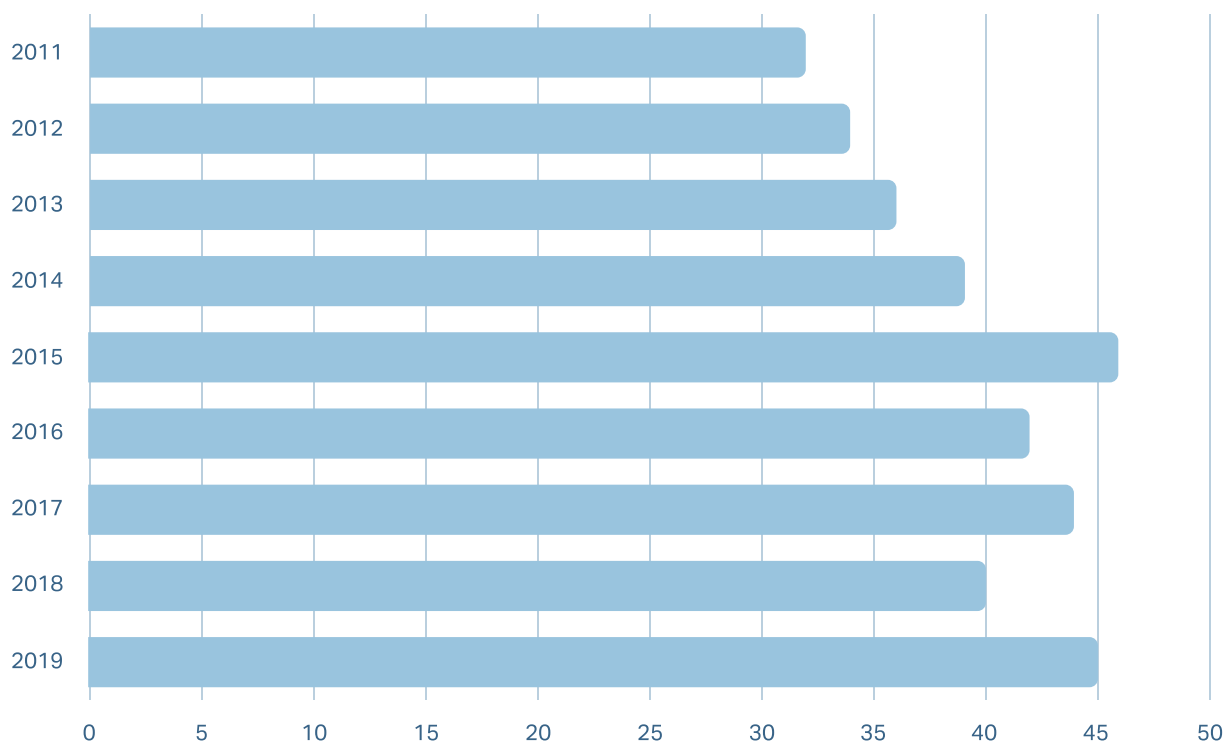
4.8 *Afhandeling: tijd*

De tijd tussen melding en afhandeling is van belang (Miceli, 2009). Een meldpuntexpert benadrukte dat een meldpunt pas werkt als er voldoende opvolging is en daadkracht achter zit. Dit geeft de melder het vertrouwen dat zijn melding serieus wordt genomen. Daarnaast is het van belang om een melding vlot en correct af te handen omdat een melder anders mogelijk naar de toezichthouder stapt. In een enquête onder meer dan 2.500 managers gaf meer dan een kwart van de respondenten aan dat ze een dergelijke stap zouden zetten indien de misstand niet goed zou worden afgehandeld (Freshfields, 2014).

Uit het Navex-rapport blijkt dat het aantal dagen dat afhandeling van een melding in beslag neemt de afgelopen jaren een stijgende trend laat zien, zie grafiek 2. De mediaan is gestegen van 32 dagen in 2011 naar 45 dagen in 2019. Het lijkt erop dat deze stijgende trend vooral het gevolg is van een gebrek aan middelen (Navex, 2020).

Het IM&V kan alleen een succes worden als melders het vertrouwen hebben dat hun melding daadkrachtig wordt afgehandeld. Dit geldt des te meer als de melding gaat over een gevaarlijke situatie die nog altijd voortduurt en waar snel ingrijpen van belang is. Het doel is om een melding zo snel mogelijk af te handelen. Dit is natuurlijk wel afhankelijk van de medewerking van de melder en het betreffende bedrijf.

Grafiek 2: *Aantal dagen tot afhandeling van melding (in dagen, mediaan)*

4.9 *Jaarlijkse rapportage*

Het IM&V moet jaarlijks rapporteren over het aantal meldingen, de aard van de meldingen en de afhandeling van de meldingen. Zo kunnen de (petro)chemische industrie, de overheid en de samenleving toezicht houden op de werkzaamheden en het functioneren van het IM&V. Bovendien geeft dit potentiële melders het vertrouwen dat er zorgvuldig met meldingen wordt omgegaan en kunnen bedrijven uit de (petro)chemische industrie de leerpunten van de meldingen toepassen in hun eigen bedrijfsvoering. Zo stimuleert de rapportage het doen van meldingen (Miceli, 2009). Uiteraard wordt in de jaarrapportage geen vertrouwelijke informatie over individuele meldingen gedeeld.

Bedrijven in de (petro)chemische industrie hebben meestal een intern meldsysteem. Het beeld dat uit de interviews naar voren komt, is dat deze interne meldsystemen goed werken, met name ten aanzien van meldingen over misstanden op het gebied van milieu, gezondheid, veiligheid. Zoals eerder aangegeven verdient het de voorkeur wanneer meldingen intern worden ingediend en afgehandeld voordat gekozen wordt voor het IM&V. Bedrijven zullen daarom de meeste meldingen intern ontvangen.

Het kan daarom worden overwogen om in een later stadium die interne meldingen centraal te verzamelen bij het IM&V en daarover een jaarrapportage uit te brengen. Hierin kan een analyse worden gegeven over het soort en aantal gerapporteerde onveilige situaties in de sector en de opvolging die aan melding is gegeven. Zo stelt de (petro)chemische industrie zich toetsbaar op, ontstaat een completer beeld over de sector en krijgen potentiële interne melders en de maatschappij het vertrouwen dat meldingen goed worden afgehandeld. Uiteraard zou de rapportage niet herleidbaar zijn naar individuele bedrijven of subonderdelen van de (petro)chemische keten. Het is wel raadzaam om de jaarlijkse rapportage over interne meldingen niet direct in te voeren met het IM&V. Wanneer het succes van het IM&V na een aantal jaar bewezen is, kan worden uitgewerkt of een jaarlijkse rapportage nuttig kan zijn en hoe dit het best kan worden ingevuld.

4.10 *Oprichting*

Het IM&V moet onafhankelijk zijn en ook als zodanig zijn georganiseerd. Voor de oprichting valt daarom te denken aan het instellen van een stichting met volledige rechtsbevoegdheid. Het doel van de stichting zou zijn het vergroten van ketenverantwoordelijkheid in de (petro)chemische industrie door het aanbieden van een IM&V. Het karakter van een stichting is laagdrempelig, maar er is wel gelegenheid om voldoende 'checks and balances' in te bouwen. Bij stichtingen is het uitgangspunt dat de bevoegdheden toekomen aan het bestuur, maar er kan ook een deelnemersvergadering worden ingesteld om over belangwekkende zaken te spreken. Zo kan worden verzekerd dat voldoende inspraak mogelijk is en breed gedragen beslissingen worden genomen. In de statuten wordt ook bepaald wat de relatie is tot Stichting Veiligheid Voorop en de daarbij aangesloten branches. In een interview met een industrie-expert is gesuggereerd om met de branches van Veiligheid Voorop een verklaring op te stellen waarin wordt uitgelegd wat het IM&V is, hoe de branches zijn betrokken en hoe de leden van de branches kunnen bijdragen om het IM&V tot een succes te maken.

4.11 *Marketing en training*

Het is cruciaal dat potentiële melders het meldpunt weten te vinden. Het meldpunt kan alleen effect hebben als het bestaan ervan bekend is. Het IM&V moet daarom zichtbaar en herkenbaar zijn en het bestaan ervan dient actief te worden uitgedragen (Hoekstra en Belling, 2003). Door potentiële melders daarbij precies duidelijk te maken bij wie hij meldt en onder welke voorwaarden, kunnen aarzelingen worden weggenomen.

Daarnaast is het van belang dat managers en leidinggevenden op de hoogte zijn van het bestaan en de werking van het meldpunt. Dit dient meerdere doelen. Allereerst is het goed als leidinggevenden weten dat de mogelijkheid tot het doen van een melding bestaat voor bijvoorbeeld hun ketenpartners, contractors en leveranciers. Dit kan immers tevens implicaties hebben voor hun eigen functioneren. Ten tweede stelt dit leidinggevenden in staat om hun medewerkers en andere belanghebbenden de weg te wijzen naar het IM&V, voor die gevallen waarin potentiële melders zich niet comfortabel voelen om de melding intern (al dan niet bij de leidinggevende) te doen. Ten derde is het ook mogelijk dat de directe leidinggevende bij het wegnemen van de onveilige situatie vastloopt bij zijn eigen, hogere leidinggevende. In die gevallen staat melding bij het IM&V uiteraard ook open voor de directe leidinggevende.

Middels een marketing/ communicatiecampagne moeten potentiële melders en bedrijven worden gewezen op het IM&V en worden opgeroepen tot het doen van meldingen. Hiervoor valt te denken aan posters, vakliteratuur en online trainingen via de branches en Regionale Veiligheidsnetwerken.

Volgens een industrie-expert is het de bedoeling dat het IM&V gaat leven bij alle bedrijven in de (petro)chemische industrie, juist ook bij de kleinere bedrijven.

Mensen moeten niet alleen willen melden, maar moeten tevens herkennen wanneer zij iets meldenwaardigs tegenkomen. Medewerkers moeten daarom opgeleid en geoefend worden om zich bewust te zijn van het belang van het doen van meldingen, bereid zijn meldingen te doen en de situatie die gemeld moeten worden ook als dusdanig herkennen (Miceli, 2009). Het wordt aanbevolen dat de trainingen zich toespitsen op het doen van meldingen. In de training moeten redenen om te melden worden besproken, worden getoond hoe meldingen zullen worden afhandeld en benadrukt dat melden positieve gevolgen heeft ((Miceli, 2009). In de training kan ook duidelijk worden gemaakt dat het IM&V een laatste strohalm is voordat naar een inspectie gestapt wordt, aldus een industrie-expert.

Terminologie is van groot belang bij invoering. Melpuntextperts wezen erop dat moet worden gesproken over 'meldingen' (niet over 'klachten') en over een 'hulplijn' (niet: 'kliklijn'). Ook moet het woord 'klokkenluiden' worden vermeden, omdat het een negatieve lading heeft gekregen. Mensen kennen de afschrikwekkende beelden van klokkenluiders die geruïneerd in een caravan wonen. Bovendien moet heel duidelijk zijn dat het hier niet gaat om "een wijzend vingertje, maar juist om een uitgestoken hand". Dit kan de perceptie van het meldpunt wijzigen en aarzelingen om contact op te nemen met het meldpunt wegnemen (Kastiel, 2014).

5 | DRAAGVLAK

Voor het slagen van het IM&V is draagvlak nodig. Daarom is aan de geïnterviewden gevraagd hoe zij aankijken tegen het idee.

Als gezegd is een deel van de experts geïnterviewd vanwege hun kennis van en/of ervaring met meldpunten en vertrouwenspersonen in het algemeen, zonder dat zij specifiek een achtergrond hebben in de (petro)chemische industrie. Dit zijn de zogenoemde 'meldpuntexperts'. Deze groep is unaniem enthousiast over het idee van een IM&V. Eén van hen noemde het "een heel goed idee" en een ander zelfs "een fantastisch idee". Weer een ander zou het "heel jammer" vinden als de IM&V er niet zou komen. Eén geïnterviewde verwoorde het als volgt: "Een sector-breed initiatief is een goed idee. Een cultuurverandering bij bedrijven begint met het bieden van structuur. Bovendien spreekt een sector dezelfde taal en kunnen middelen worden gebundeld. Zo hoeft men niet zelf het wiel uit te vinden. Een sectorale aanpak heeft de toekomst."

Bij de geïnterviewden die werkzaam zijn in de (petro)chemische industrie is de toon iets terughoudender ('de industrie-experts'), maar tegelijkertijd onverdeeld positief. Zij stellen dat de sector de veiligheid nu al zeer serieus neemt en hieromtrent al professioneel te werk gaat. Een van de partijen benadrukte dat er op veiligheidsgebied "absoluut niet geconcurrereerd mag worden" en dat dit in de praktijk ook niet gebeurt. Zij zien dat de meeste bedrijven over een goed ontwikkeld intern meldsysteem beschikken.

In principe menen de geïnterviewden uit de chemische industrie dat een IM&V niet nodig zou moeten zijn. Binnen de chemieketen zou iedereen zich vrij moeten voelen om zonder aarzeling te wijzen op onveilig gedrag. Dit is ook hoe in de praktijk hiermee wordt omgegaan. Er werd aangegeven dat het breed erkend is dat transparantie en een open veiligheidscultuur van groot belang zijn. Verschillende industrie-experts gaven aan dat het op zichzelf al zorgwekkend is wanneer een potentiële melder het nodig acht om naar een IM&V te stappen in plaats van naar het bedrijf zelf. Ook kunnen potentiële melders ook terecht bij inspecteurs en het bevoegd gezag.

Daarnaast is er in de interviews op gewezen dat bedrijven in de chemieketen al invulling geven aan ketenverantwoordelijkheid. In sommige gevallen zijn zij hiertoe wettelijk verplicht, vaak op basis van het ADR. Ook geldt dat bedrijven een zorgplicht hebben om te werken met betrouwbare ketenpartners, bijvoorbeeld wanneer zij gevaarlijke stoffen opslaan bij een extern opslagbedrijf. De industrie-experts benadrukten dat chemiebedrijven willen weten met wie zij werken en zaken doen.

Om die reden beoordelen chemiebedrijven via bureauonderzoek en audits hun ketenpartners, o.a. door hun sites te bezoeken, door te controleren of zij financieel robuust zijn en door navraag te doen bij werknemers. De audits kunnen ook extern worden uitgevoerd, dan volstaat verwijzen naar een accreditatie of certificaat (bijv. SQAS/ESAD).

Niettemin geven industrie-experts aan dat een IM&V een toegevoegde waarde kan hebben. Ook spraken zij allen steun uit voor het instellen van een IM&V. Hiervoor werd een aantal argumenten genoemd. Allereerst kan zo beter zicht worden verkregen op de veiligheid in de gehele (petro) chemische industrie, waaronder op de bedrijven die niet zijn aangesloten bij Veiligheid Voorop en/of een branchevereniging. Verder wordt geconstateerd dat het steeds makkelijker wordt om een bedrijf bijvoorbeeld op social media zwart te maken zonder dat het zich kan verweren. Dan kan het nuttig zijn om een betrouwbaar extra kanaal voor de afhandeling van meldingen te creëren. Zo kan een IM&V aanvullend werken op de bestaande meldstructuren, zonder dat het daarvoor in de plaats komt. Daarnaast wordt het als positief ervaren dat met een IM&V een extra preventief middel wordt gecreëerd; aan de linkerkant van de vlinderdas. Tot slot werd door een industrie-expert opgemerkt dat een IM&V voor verbetering in de sector kan zorgen, zonder dat er echt grote nadelen aan zitten.

Al met al was er dus steun voor instelling van een IM&V bij de geïnterviewde partijen uit de (petro) chemische industrie. Men meende dat het IM&V kan dienen als vangnet wanneer de primaire meldkanalen om welke reden dan ook niet volstaan. Zoals een geïnterviewde industrie-expert zei: "Het zou niet moeten bestaan, maar er is op zichzelf niets tegen. Als je daarmee smeulende brandjes kunt voorkomen die je als bestuurder van een bedrijf anders niet hoort, dan kan het een nuttig instrument zijn."

Er kan dus worden geconcludeerd dat de voorkeur van de geïnterviewde partijen vooral uitgaat naar de tussenopzet. Het IM&V moet voornamelijk dienen als vangnet voor meldingen die niet intern gemeld kunnen worden en dient vooral gericht te zijn op het versterken van de veiligheid in de gehele keten. Industrie-experts wezen er daarbij op dat de tussenopzet het beste aansluit op de huidige praktijk, aangezien er in de (petro)chemische industrie al vrij veel ervaring is met meldingen over 'harde' veiligheid. Dat maakt dat er het meeste draagvlak bestaat voor het IM&V in de vorm van de tussenopzet (scenario C).

Het is denkbaar dat het na een aantal jaar, wanneer de tussenopzet zich heeft bewezen, toch nuttig wordt geacht om het uitgebreide scenario in te voeren. Omdat in het uitgebreide scenario ook kan worden gemeld over ongewenste omgangsvormen en zakelijk integriteit, zal het IM&V dan wellicht (veel) meer meldingen tegemoet kunnen zien. Dan is het waardevol om al ervaring te hebben opgedaan en een solide structuur te hebben opgebouwd.

Daarbij werd aangetekend door een industrie-expert dat het belangrijk is dat het IM&V voldoende tijd krijgt om zich te bewijzen en niet na een jaar al de stekker er uit wordt getrokken. De implementatie kost nu eenmaal tijd en de verwachting is dat meer meldingen volgen wanneer kan worden aangetoond dat eerdere meldingen succesvol zijn afgehandeld.

6

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Door het instellen van een IM&V wordt het zelfcorrigerend vermogen van de (petro)chemische industrie gefaciliteerd. Dankzij meldingen over onveilige situaties kan het voortduren en toekomstig ontstaan daarvan worden voorkomen. Zo kan de chemieketen veiliger worden. Het treffen van aanvullende maatregelen ter verbetering van de ketenverantwoordelijkheid wordt niet alleen gevraagd door de OvV en de staatssecretaris, maar ook in toenemende mate vanuit de maatschappij. Wanneer het IM&V goed werkt, zal dit het vertrouwen in de (petro)chemische industrie van medewerkers, ketenpartners, toezichthouders, de overheid en het bredere publiek vergroten.

Dit onderzoek laat zien dat de tussenopzet (scenario C) het meeste potentieel heeft, mede omdat hiervoor het benodigde draagvlak bestaat. Het wordt dan ook aanbevolen om voor om de tussenopzet te kiezen:

- **Wie.** Door het IM&V open te stellen voor ketenpartners, contractors, leveranciers, afnemers en bezoekers, kan de (petro)chemische keten meer signalen binnenkrijgen en dus ook meer onveilige situaties wegnemen. Daarnaast staat het ook open voor eigen werknemers, zij kennen hun bedrijf van binnenuit en kijken vaak kritisch naar de veiligheidssituatie. Zo kan worden voorkomen dat een onveilige situatie eindigt in een (duur) incident of negatieve media-aandacht.
- **Wat.** In eerste instantie wordt het IM&V opengesteld voor meldingen over misstanden op het gebied van veiligheid, milieu en gezondheid. Het gaat hierbij ook om 'harde veiligheid' welke kan leiden tot een gevaarlijke situatie. Doordat meldingen op het gebied van ongewenst omgangsvormen en zakelijke integriteit niet mogelijk zijn, kan het IM&V gericht worden vormgegeven.
- **Waar.** Omdat ook in net-niet-Brzo-bedrijven en kleinere bedrijven in de (petro)chemische industrie wordt gewerkt met gevaarlijke stoffen, kan het IM&V ook voor deze categorie bedrijven te helpen bij het wegnemen van onveilige situaties. Er kan een melding gedaan worden over alle bedrijven die actief zijn in de (petro)chemische sector, dus niet allen over (net-niet) Brzo-bedrijven, zoals in het lichte scenario. Zo kan het IM&V een completer beeld vormen van veiligheid in de gehele keten.

Daarbij blijft altijd gelden dat het IM&V dient als plan B: het heeft te allen tijde de voorkeur om meldingen eerst op te lossen via een directe melding bij het bedrijf in kwestie.¹⁶

Uit dit onderzoek blijkt dat er voldoende draagvlak is voor de tussenopzet van het IM&V en is een voorzet gedaan voor de opzet daarvan. De afweging tussen het meeste potentieel, het draagvlak en de praktische uitvoerbaarheid maakt dat wordt aanbevolen om te kiezen naar de tussenopzet. Op die manier kan ervaring worden opgedaan met het melden van de harde veiligheid en kunnen twijfelende partijen worden overtuigd van het nut van het IM&V. Zoals een meldpuntexpert aangaf kan het IM&V altijd worden doorontwikkeld als is gebleken dat de tussenopzet van het IM&V toegevoegde waarde heeft.

Als vervolg op dit onderzoek zal het VHCP binnen Stichting Veiligheid Voorop het gesprek aangaan met de andere branches en de regionale veiligheidsnetwerken. Daarna kan het VHCP besluiten om, bij voorkeur met ondersteuning van een Safety Deal, de volgende stap te zetten door daadwerkelijk een IM&V op te richten. Hierbij wordt ook (nogmaals) afgestemd met overheden, zoals het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, en andere partijen die al ervaring hebben met meldpunten, zoals NOC NSF. De implementatie en lancering vraagt nog om de nodige uitwerking vanuit de (petro)chemische industrie, zoals het vormen van het Veiligheidscollege, uitwerking van de statuten, regelingen en protocollen en het uitwerken van een marketingcampagne.

---

¹⁶ De bedrijven moet dan wel een degelijk intern meldsysteem hebben. Een van de doelen van het IM&V is dan ook om bedrijven te stimuleren een intern meldpunt op orde te hebben. Een optie is om dit op termijn te stimuleren met een jaarlijkse rapportage aan het IM&V.

Bijlage 1: *Lijst van geïnterviewde partijen*

#	Organisatie	Naam	Functie
1.	BASF	Sjoerd Visser	Site director
2.	BP	Marco Wever	Team leader Health & Safety
3.	Chemelot Site Permit	Denise Bakker	Coordinator
4.	CAOP* / Meldpunt Defensie	Arno Florissen	Projectleider
5.	CAOP* / Meldpunt Defensie	Linda van Gorkum	Procescoördinator en extern Vertrouwenspersoon
6.	CAOP*	Marjolein van Dijk	Senior adviseur arbeidszaken
7.	ECMC	Geert Vermeulen	Management consultant
8.	Huis voor Klokkenluiders	Alain Hoekstra	Ethiek en integriteit expert
9.	KLM en Onafhankelijk Vertrouwensteam Burger	Marlies van Beek ¹⁷	Piloot en voorzitter OVB
10.	Koole Terminals	Martijn Joon	Terminal Manager
11.	Landelijke Vereniging Vertrouwenspersonen	Inge te Brake	Bestuurslid
12.	Mepavex	Vincent Hoeven	Veiligheidsadviseur gevaarlijke stoffen
13.	NOC NSF	Miriam Reijnen	Coördinator Centrum Veilige Sport NL en team integriteit
14.	NUX Compliance consultancy	Roland Notermans	Oprichter
15.	People in Touch	Maurice Canisius	Compliance specialist
16.	People in Touch	Ruben Luteijn	SpeakUp consultant
17.	Platform Zero Incidents	Maurits van der Linde	Programmamanager
18.	Stichting Code Geneesmiddelenreclame	Frederik Schutte	Secretaris
19.	Synerlogic	Paul Stuivenberg	Preventiemedewerker
21.	Vesta Terminals	Michiel Flier	Managing Director
22.	Wolters Kluwer	Jeroen Dankelman	Accountmanager Risk Reporter

¹⁷ Via Veiligheid Voorop

REFERENTIES

Baarsma, B., Felsö, F., van Geffen, S., Mulder, J., & Oostdijk, A. (2003). Zelf doen? Inventarisatiestudie van zelfreguleringsinstrumenten. (SEO-rapport; Nr. 664). SEO. Geraadpleegd van <http://www.seo.nl/assets/binaries/pdf/664.pdf>.

Brief van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu (2017) Veiligheid majeure risicobedrijven. Tweede Kamer, vergaderjaar 2016–2017, 26 956, nr. 210

Brief van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu (2018) Stand van zaken moties voor AO Externe Veiligheid. Vergaderjaar 2018-2019, 28 089, nr. 95

Centraal Bureau voor de Statistiek(2018). Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/81156ned?q=werkzame%20beroepsbevolking>

Eisenhardt, K.M. (1989). Building theories from case study research. *Academy of Management Review* 14: 532–550.

EPCA (2013) Sustainable Chemical Supply and Logistics Chains. Geraadpleegd van <https://newsroom.epca.eu/sustainable-chemical-supply-and-logistics-chains-the-path-forward-2/>

Freshfields Bruckhaus Deringer (2014). Fair Game or Foul Play? Tackling the Rising Tide of Global Whistleblowing, Freshfields Bruckhaus Deringer LLP, Global Whistleblowing Survey 2014. Available at: <http://www.elsa.lu/wp-content/uploads/Conf%C3%A9renceELSA-22.10.15-Whistleblower-Mrs-Caroline-Stroud.pdf>

Harrison, R.L. (2013). Using mixed methods designs. *Journal of Business Research*, 1990 – 2010. *J. Bus. Res.* 66, 2153 – 2162. Geraadpleegd van <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2012.01.006>.

Hoekstra, A. & Belling, A. (2003), De vertrouwenspersoon voor integriteitsvraagstukken. Openbaar bestuur.

Hoge Raad (2011) Uitspraak ECLI:NL:HR:2011:BP0567 inzake onrechtmatige daad; aansprakelijkheid gevaarlijke stoffen. Geraadpleegd van <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2011:BP0567>

Huis voor Klokkenluiders (2017) Integriteit in de praktijk; werken aan cultuur. Geraadpleegd van

<https://www.huisvoorklokkenluiders.nl/Publicaties/publicaties/2017/03/01/integriteit-in-de-praktijk---werken-aan-cultuur>

Huis voor Klokkenluiders (2018) Vertrouwenspersoon Integriteit, stand van zaken en ontwikkelingsperspectieven. Geraadpleegd van <https://www.huisvoorklokkenluiders.nl/Publicaties/publicaties/2018/11/28/de-vertrouwenspersoon-integriteit>

Huysmans, F. & Steenbekkers, A. (2002). Kijken naar gevaren: Over maatschappelijke percepties van externe veiligheid. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kastiel, K. (2014) Elements of an Effective Whistleblower Hotline. Harvard Law School Forum on Corporate Governance and Financial Regulation.

Lewis, D. (2011) Whistleblowing in a changing legal climate, Business Ethics: A European Review, Vol. 20 nr. 1.

Lewis, D.; D'Angelo, A. & Clarke, L. (2015) Industrial relations and the management of whistleblowing after the Francis report, Industrial Relations Journal 46:4, 312–327.

McKinsey (2012) The path to improved returns in materials commercialization. Geraadpleegd van <https://www.mckinsey.com/business-functions/operations/our-insights/the-path-to-improved-returns-in-materials-commercialization>

Miceli, M.P.; Near, J.P. & Dworkin, T.M. (2009) A word to the wise: how managers and policy-makers can encourage employees to report wrongdoing. Journal of Business Ethics 86, 379–396

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2008) Evaluatie klokkenluidersregelingen publieke sector. Geraadpleegd van <https://kennisopenbaarbestuur.nl/rapporten-publicaties/evaluatie-klokkenluidersregelingen-publieke-sector/>

NAVEX (2020) Benchmarking report Risk & Compliance Hotline. Geraadpleegd van <https://www.navexglobal.com/en-us/resources/benchmarking-reports/2020-risk-compliance-hotline-benchmark-report?RCAssetNumber=6750>

Onderzoeksraad voor Veiligheid (maart 2017) Veiligheid bij Brzo-bedrijven: lessen na Odfjell. Geraadpleegd van <https://www.onderzoeksraad.nl/nl/page/4202/veiligheid-brzo-bedrijven-lessen-na-odfjell>

Royal HaskoningDHV (2018) Just culture: transparantie in de luchtvaart. Geraadpleegd van <https://www.dv2030.nl/sites/default/files/2018-08/IBBF6514-101-100R001F01%20finale%20versie%20rapport%20dd%202%20februari%202018-signed.pdf>.

Skivenes, M. & Trygstad, S. (2015), Explaining Whistleblowing Processes in the Norwegian Labour Market, *Economic & Industrial Democracy*, Vol. 36, 1–15.

Stubben, S.R. & Welch, K.T. (2020) Evidence on the use and efficacy of internal whistleblowing systems', *Journal of accounting Research*, Vol. 58 nr. 2

UWV (2019) Factsheet arbeidsmarkt industrie. Geraadpleegd van <https://www.uwv.nl/overuwv/Images/factsheet-industrie-2019.pdf>

Veiligheid Voorop (2020-a) Handreiking beter leren van incidenten in de (petro)chemische industrie. Geraadpleegd van <https://crisislab.nl/handreiking-beter-leren-van-incidenten/>

Veiligheid Voorop (2020-b) Jaarverslag 2019. Geraadpleegd van <https://veiligheidvoorop.nu/tools-en-publicaties>

Wiering, E., Blokland, A., Kluin, M., Huisman, W. & Peeters, M. (2019), Regelovertreding als voorspeller van incidenten in de chemische industrie, *Tijdschrift voor Veiligheid*, Vol. 2 2019.

GEPUBLICEERD FEBRUARI 2021

GESCHREVEN DOOR HET VHCP, TER INVULLING VAN DE PIJLER KETENVERANTWOORDELIJKHEID VAN HET PROGRAMMA VEILIGHEID VOOROP, MET ONDERSTEUNING VAN EEN SAFETY DEAL VAN HET MINISTERIE VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT

ONTWERP RENS NITERT

VHCP SECRETARIAAT
POSTBUS 80523, 2508 CM 'S GRAVENHAGE
TEL 070 - 750 31 00
WWW.VHCP.NL | VHCP@VHCP.NL